

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення методичної ради університету

22 червня 2021 року,

протокол № 9.

Перша проректорка, голова методичної
ради університету, кандидатка наук з
державного управління, доцентка

_____ Ірина КОВТУН

22 червня 2021 року

м.п.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
навчальної дисципліни
«ЕКОНОМІКА ТУРИЗМУ»
для підготовки на першому (освітньому) рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
зі спеціальності 242 Туризм
галузі знань 24 Сфера обслуговування

РОЗРОБНИК:

Доцентка кафедри менеджменту, фінансів,
банківської справи та страхування, кандидатка
економічних наук, доцентка
15 червня 2021 року

Дар'я АРЗЯНЦЕВА

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри менеджменту, фінансів,
банківської справи та страхування
15 червня 2021 року, протокол № 15.

Завідувач кафедри, доктор економічних
наук, професор _____
15 червня 2021 року

Віктор СИНЧАК

Деканеса факультету управління та
економіки, кандидатка економічних наук,
доцентка _____

Тетяна ТЕРЕЩЕНКО

ЗМІСТ

	Стор.
1. Структура вивчення навчальної дисципліни	– 3
1.1. Тематичний план навчальної дисципліни	– 3
1.2. Лекції (<i>теми і плани</i>)	– 4
1.3. Семінарські заняття	– 6
1.4. Самостійна робота студентів	– 31
1.5. Індивідуальні завдання	– 31
1.6. Підсумковий контроль	– 32
2. Схема нарахування балів	– 35
3. Рекомендовані джерела	– 36
4. Інформаційні ресурси в Інтернеті	– 38

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання						Заочна форма навчання					
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
			Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС		Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Роль і місце туризму в структурі національної економіки	11	2	2	-	-	7	-	-	-	-	-	-
2.	Економіко-правові основи організації підприємницької діяльності в туризмі	11	2	2	-	-	7	-	-	-	-	-	-
3.	Економічна сутність туристичного продукту та виробнича програма туристичного підприємства	11	2	2	-	-	7	-	-	-	-	-	-
4.	Майнові ресурси (активи) туристичного підприємства	16	4	4	-	-	8	-	-	-	-	-	-
5.	Трудові ресурси в туризмі	11	2	2	-	-	7	-	-	-	-	-	-
6.	Фінансові ресурси (капітал) туристичного підприємства	11	2	2	-	-	7	-	-	-	-	-	-
7.	Поточні витрати туристичного підприємства та собівартість туристичного продукту	11	2	2	-	-	7	-	-	-	-	-	-
8.	Доходи та цінова політика туристичного підприємства	11	2	2	-	-	7	-	-	-	-	-	-
9.	Фінансові результати діяльності туристичного підприємства	11	2	2	-	-	7	-	-	-	-	-	-
10.	Ефективність, конкурентоспроможність та економічна безпека туристичного підприємства	16	4	4	-	-	8	-	-	-	-	-	-
Всього годин:		120	24	24	-	-	72	-	-	-	-	-	-

1.2. Лекції

№	Назва і план теми	Кількість годин
---	-------------------	-----------------

з/п		Денна форма	Заочна форма
1	2	3	4
1.	Роль і місце туризму в структурі національної економіки	2	-
1.1.	Суть і компоненти національної економіки. Місце та соціально-економічне значення туризму в системі національної економіки.		
1.2.	Основні поняття та сутність економіки туризму		
1.3.	Структура туристичного бізнесу		
1.4.	Туристичний продукт		
2.	Економіко-правові основи організації підприємницької діяльності в туризмі	2	-
2.1.	Подібність та відмінність бізнесу та підприємництва.		
2.2.	Визначення перспективних сфер підприємницької діяльності. Поняття "підприємницька ідея", її зміст.		
2.3.	Основні способи входження у бізнес: організація нового бізнесу; через систему франчайзингових договірних відносин; придбання фірми, яка вже функціонує.		
2.4.	Організаційно-правові форми підприємств туристичного бізнесу. Правові основи організації підприємств туристичного бізнесу.		
2.5.	Інфраструктура туристичного ринку		
3.	Економічна сутність туристичного продукту та виробнича програма туристичного підприємства	2	-
3.1.	Поняття продукції підприємства та її види.		
3.2.	Методи вимірювання обсягу продукції підприємства		
3.3.	Товарна політика підприємства і механізм її здійснення.		
3.4.	Фактори впливу на обсяги реалізації туристичних послуг підприємства		
4.	Майнові ресурси (активи) туристичного підприємства	4	-
4.1.	Сутність активів підприємства та їх місце в системі ресурсного забезпечення діяльності.		
4.2.	Поняття, склад та класифікація необоротних активів підприємства.		
4.3.	Основні засоби підприємства як складова необоротних активів, їх склад та характеристика. оцінка основних засобів.		
4.4.	Амортизація як інструмент відтворення основних засобів та		
4.5.	джерело формування фінансових ресурсів: поняття, методи нарахування.		
4.6.	Методичні інструменти оцінки стану, руху та ефективності використання основних засобів підприємства.		
4.7.	Нематеріальні активи підприємства: сутність, класифікація, призначення, особливості формування та відтворення.		
4.8.	Оборотні активи підприємства: економічна сутність та класифікація.		
4.9.	Поняття та особливості кругообороту оборотних активів		
4.10.	підприємства. Запаси як складова ресурсного забезпечення підприємства.		
4.11.	Дебіторська заборгованість підприємства як складова економічних ресурсів підприємства.		
4.12.	Сутність і класифікація грошових активів підприємства та їх еквівалентів.		

1	2	3	4
5.	Трудові ресурси в туризмі	2	-
5.1.	Сутність, класифікація та характеристика трудових ресурсів (персоналу) підприємства.		
5.2.	Ефективність використання трудових ресурсів підприємства.		
5.3.	Сутність, структура, форми та системи оплати праці.		
5.4.	Тарифна система, її зміст, призначення та використання на підприємстві. Планування потреб підприємства у трудових ресурсах		
6.	Фінансові ресурси (капітал) туристичного підприємства	2	-
6.1.	Фінансові ресурси підприємства: сутність, склад, класифікація та джерела формування.		
6.2.	Капітал як складова ресурсів підприємства: сутність, класифікація та принципи формування.		
6.3.	Власний капітал підприємства: сутність, склад, класифікація, функції, відмітні особливості.		
6.4.	Позиковий капітал підприємства: сутність, склад, класифікація, функції, відмітні особливості.		
6.5.	Кредитування як механізм формування позикового капіталу підприємства: поняття, принципи, завдання.		
6.6.	Вартість і структура капіталу підприємства		
7.	Поточні витрати туристичного підприємства та собівартість туристичного продукту	2	-
7.1.	Сутність витрат туристичного підприємства, характеристика		
7.2.	поточних та капітальних витрат туристичного підприємства.		
7.3.	Класифікація поточних витрат туристичного підприємства		
7.4.	Види та калькулювання собівартості продукції.		
7.5.	Кошторис витрат виробництва		
7.6.	Управління поточними витратами туристичного підприємства		
8.	Доходи та цінова політика туристичного підприємства	2	-
8.1.	Поняття та класифікація доходів туристичного підприємства		
8.2.	Сутність і механізм формування доходів від операційної діяльності туристичного підприємства		
8.3.	Цінова політика туристичного підприємства: сутність та методи розроблення		
8.4.	Управління доходами туристичного підприємства		
8.5.	Поняття та класифікація резервів зростання доходів туристичного підприємства		
9.	Фінансові результати діяльності туристичного підприємства	2	
9.1.	Поняття, види та класифікація фінансових результатів діяльності підприємства.		
9.2.	Поняття, види, функції прибутку підприємства.		
9.3.	Механізм формування чистого прибутку підприємства у взаємозв'язку з основними видами його діяльності.		
9.4.	Показники рентабельності підприємства та фактори, що їх визначають.		
9.5.	Обґрунтування прибутку на плановий період: завдання та методичний інструментарій.		
9.6.	Аналіз беззбитковості «Витрати—випуск—прибуток»		

1	2	3	4
10.	Ефективність діяльності туристичного підприємства та методичні засади її оцінки	4	
10.1.	Ефективність діяльності підприємства: сутність та основні характеристики. Поняття та види ефекту.		
10.2.	Методичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства.		
10.3.	Оцінка ефективності інвестиційних та інноваційних проектів підприємства.		
10.4.	Поняття, критерії, напрямки та методи оцінки конкурентоспроможності підприємства		
10.5.	Напрями підвищення ефективності діяльності підприємства.		
10.6.	Банкрутство підприємства як результат розвитку кризових явищ в його діяльності.		
10.7.	Методичні підходи до визначення ймовірності кризи на підприємстві.		
10.8.	Поняття, цілі та форми санації. Класифікація санаційних заходів.		
10.9	Поняття економічної безпеки підприємств, система показників оцінювання рівня його рівня		
	Усього	24	-

1.3. Семінарські заняття

Семінарське заняття 1

Тема 1. Роль і місце туризму в структурі національної економіки

Питання для усного опитування та дискусії

- 1.1. Суть і компоненти національної економіки.
- 1.2. Місце та соціально-економічне значення туризму в системі національної економіки.
- 1.3. Державне регулювання розвитку туризму в Україні.
- 1.4. Міжнародні та регіональні туристичні організації.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Обговорення кейсового завдання 1. Підготувати доповіді на тему: Характеристика сучасного стану та тенденцій розвитку туризму в _____ (обрати країну).

Особливу увагу звернути на інструменти державного регулювання туризму, вказати позитивні та негативні сторони, навести статистичні дані щодо ключових показників розвитку туризму (внесок у формування ВВП, внесок у зайнятість, капіталовкладення та інші), місце країни серед інших держав за міжнародними рейтингами у сфері туризму (наприклад, Індекс конкурентоспроможності країн з подорожей та туризму).

Важливо:

1. Завдання виконуються студентами самостійно, не допускається повторення країни в межах групи.
2. На високу оцінку заслуговує використання різних джерел інформації, зокрема наукові публікації, офіційні звіти міжнародних установ, статистичні матеріали (на які повинні бути відповідні посилання) тощо.
3. Доповідь студента бажано супроводжувати презентацією.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: туризм, економічна система, національна економіка, туристичний бізнес, туристичний продукт, економіка туризму.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Роль та місце туризму в сучасному суспільстві. Вплив туризму на економіку та розвиток держави в цілому. Поняття економіки туризму: зміст, мета та завдання. Економіка туризму в системі прикладних наук про туристичне обслуговування населення. Економічні функції туризму. Потреби людини в туристичних послугах. Соціально-економічні фактори, що впливають на потреби людей в туристичних послугах. Туристичний бізнес як економічна система. Сучасний стан і перспективи розвитку туристичного бізнесу в Україні. Структура туристичного бізнесу. Обмежуючі фактори, що впливають на діяльність туристичних підприємств. Економічна політика держави в сфері туризму. Загальні показники оцінки туристичної діяльності. Міжнародні та регіональні туристичні організації.

Семінарське заняття 2

Тема 2. Економіко-правові основи організації підприємницької діяльності в туризмі

Питання для усного опитування та дискусії

- 2.1. Організаційно-економічні умови функціонування туристичних підприємств.
- 2.2. Види підприємства та їх класифікація. Економічні особливості різних видів підприємств.
- 2.3. Сутність, структура та інструменти державного регулювання економіки туризму.
- 2.4. Зовнішнє середовище функціонування підприємства, його характеристика.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Обговорення кейсового завдання 1. Із використанням Інтернет-ресурсів підготувати доповідь/презентацію щодо 5 успішних вітчизняних або зарубіжних стартапів у сфері туризму. Охарактеризувати підприємницьку ідею, джерела фінансування проекту, основні результати. Також студенти можуть підготувати доповідь/презентацію щодо «провальних» бізнес-ідей (вітчизняних чи зарубіжних) у сфері туризму, назвати причини провалу.

Обговорення кейсового завдання 2. Ви плануєте розпочати підприємницьку діяльність у сфері туризму (оберіть один із запропонованих або оберіть за власним бажання). Визначити особливості, переваги та недоліки різних організаційно-правових форм організації туристичного бізнесу. Результати оформити у вигляді таблиці 1:

Таблиця 1. Характерні риси різних організаційно-правових форм організації туристичного бізнесу

Організаційно-правова форма організації туристичного бізнесу	Характерні риси	Переваги	Недоліки
1. Приватні підприємства			
2. Товариство з обмеженою відповідальністю			
3. Акціонерні товариства			
4. ФОП			
5. Підприємство з іноземними інвестиціями			

Види діяльності:

1. перевезення пасажирів;
2. джипінг тури;
3. роупджампінг;
4. тулоператорська діяльність;
5. готельний бізнес;
6. ресторанний бізнес;
7. кав'ярна
8. гастрономічний туризм;
9. діяльність на ринку азартних ігор;

10. посередництво у працевлаштуванні за кордоном;
11. риболовний туризм;
12. мисливський туризм;
13. створення зоопарку/зоокуточку/сафарі парк тощо;
14. вулична сезонна торгівля морозивом/попкорн/солодка вата тощо;
15. вулична сезонна торгівля пивом;
16. виїзне обслуговування (кейтерінг);
17. страхування;
18. інший

Методичні вказівки:

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: туризм, економічна система, туристичний бізнес, туристичний продукт, реєстрація, види підприємств, організаційно-правові форми.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Сутність та особливості підприємницької діяльності в туризмі Підприємство як об'єкт ринкових відносин. Організаційно-економічні умови функціонування туристичних підприємств. Поняття економічного суверенітету, самоокупності та самофінансування.

Правові основи організації туристичного бізнесу в Україні. Види підприємства та їх класифікація. Економічні особливості різних видів підприємств. Об'єднання підприємств.

Підприємницький вектор розвитку туризму. Сутність, структура та інструменти державного регулювання економіки туризму. Особливості функціонування туристичних підприємств в сучасних економічних умовах. Зовнішнє середовище функціонування підприємства, його характеристика. Загрози і небезпеки в діяльності підприємств туристичної сфери.

Семінарське заняття 3

Тема 3. Економічна сутність туристичного продукту та виробнича програма туристичного підприємства

Питання для усного опитування та дискусії

- 3.1. Виробнича програма туристичного підприємства: сутність і структура.
- 3.2. Визначення необхідного й можливого обсягів виробництва та реалізації продукції. Оптимізація продуктової програми відповідно до стратегії розвитку підприємства.
- 3.3. Оперативне виробниче планування обсягів, ритмічності виробництва та сезонності реалізації продукції.
- 3.4. Резерви зростання обсягів виробництва та реалізації продукції.
- 3.5. Товарна політика підприємства і механізм її здійснення.
- 3.6. Життєвий цикл товару та його значення для розробки товарної політики туристичного підприємства.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Задача 1. Розрахувати виробничу програму ресторану на жовтень, якщо пропускна спроможність дорівнює 1500 відвідувачів. Середня кількість споживаних страв одним відвідувачем складає 2,554. Рівень використання пропускної спроможності залу в суботу і неділю – 0,894, в п'ятницю – 0,758, в будні дні – 0,385. Ресторан має один вихідний день – понеділок.

Задача 2. Визначити місткість та пропускну спроможність готелю за квартал, якщо в готелі є 2 номери класу «люкс», в яких передбачено по 2 місця, 24 номери I класу, з яких 19 номерів є двомісними, а решта - одномісні та 38 номерів II класу, з яких 18 - тримісні, 12 - двомісні та решта – одномісні.

Задача 3. На основі нижче наведених даних проведіть аналіз динаміки обсягу реалізації туристичних послуг на підприємстві за два роки:

Показник	Минулий рік				Звітний рік			
	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.
Обсяг реалізації, тис.грн.	570,0	650,0	890,0	1160,0	1220,0	1560,0	1790,0	2130,0
Темп росту, %	-	?	?	?	?	?	?	?
Темп приросту, %	-	?	?	?	?	?	?	?

Дослідити рівномірність реалізації туристичного продукту на підприємстві. За результатами проведеного аналізу зробіть висновки.

Задача 4. Продаж закладу харчування в базовому році склав 2000 тис. шт. Режим роботи закладу харчування в базовому році – 325 днів, середньоденна кількість відвідувачів становила 300 осіб. На наступний рік заплановано приріст чисельності відвідувачів в розмірі 15%, очікуваний коефіцієнт зміни кількості страв, що споживаються в середньому на одного споживача – 1,05. Режим роботи на плановий рік складатиме 300 робочих днів. Розрахувати обсяг продажу закладу харчування на плановий рік.

Задача 5. Визначити показники завантаження місткості готелю за місяць, якщо на початок місяця в стані готовності перебувало 83 номери по 2 місця кожний. 23 Фактично за місяць було реалізовано 72 номери. За цей же період послугами готелю скористалося 217 осіб. Загальна кількість спальних місць, використаних за місяць, становила 138 місць.

Задача 6. На початок планового року у готелі було 460 місць, у результаті реконструкції з 1.04 планового року планується введення додаткових 10 номерів, напівлюксів на 20 місць з врахуванням заходів з простоїв номерного фонду, кількість цих простоїв скоротиться на 38 днів у порівнянні з 60 добами у минулому році. Середній коефіцієнт завантаження готелю планується підвищити з 45,0 % до 50,0 %. Визначити експлуатаційну програму готелю на плановий рік (у натуральному вираженні).

Обговорення кейсового завдання 1. Ви плануєте розпочати підприємницьку діяльність у сфері туризму (оберіть один із запропонованих вище варіантів або оберіть за власним бажанням). Складіть орієнтовну виробничу програму для обраного виду бізнесу.

Таблиця 2 Проект виробничої програми туристичного підприємства

Показник	Од. виміру	Плановий період (тиждень/місяць/рік)
1. Виробництво продукції в натуральному вираженні:	шт.	
- виріб _____		?
- виріб _____		?
-		?
2. Відпускна ціна одиниці продукції:		?
- виріб _____	грн.	?
- виріб _____		?
-		
3. Послуги, (одиниця виміру):	?	?
- послуга _____		?
- послуга _____		?
-		
4. Вартість одиниці послуги:	грн.	?
		?

- послуга _____ - послуга _____ -		?
Разом	-	?

Методичні вказівки:

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: виробнича програма, показники виробничої програми, асортимент, номенклатура, валова продукція, товарна продукція, чиста продукція, умовно-чиста продукція, нормативно-чиста продукція, валовий оборот підприємства, внутрізаводський оборот, реалізована продукція, незавершене виробництво, матеріально-технічне забезпечення, матеріальні ресурси, оптимальна партія постачання.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Виробнича програма туристичного підприємства: сутність і структура. Ресурсна основа виробничої програми. Алгоритм розробки виробничої програми. Принципи складання виробничої програми. Схема запуску замовлень при формуванні туристичного продукту. Етапи обґрунтування виробничої програми туристичного оператора.

Інформаційне забезпечення обґрунтування виробничої програми туристичного підприємства. Фактори, що визначають обсяги виробництва та реалізації продукції. Планування параметрів виробничої програми: послідовність, методи. Визначення необхідного й можливого обсягів виробництва та реалізації продукції. Оптимізація продуктової програми відповідно до стратегії розвитку підприємства. Якість туристичного продукту та його конкурентоспроможність. Планування продажу туристичного продукту.

Оперативне виробниче планування обсягів, ритмічності виробництва та сезонності реалізації продукції. Резерви зростання обсягів виробництва та реалізації продукції.

Товарна політика підприємства і механізм її здійснення. Життєвий цикл товару та його значення для розробки товарної політики туристичного підприємства. Формування асортименту товарів та управління ним. Розробка товарної марки та здійснення її правової охорони.

Семінарське заняття 4

Тема 4. Майнові ресурси (активи) туристичного підприємства

Питання для усного опитування та дискусії

- 4.1. Класифікація активів підприємства.
- 4.2. Особливості необоротних активів підприємства як складової його ресурсів:
  - 4.2.1. Сутність, класифікація та оцінка основних засобів підприємства.
  - 4.2.2. Амортизація основних засобів: економічна природа, види, характеристика та призначення у відтворювальному процесі.
  - 4.2.3. Показники, що характеризують використання основних засобів, їх зміст та методика розрахунку.
  - 4.2.4. Поняття та види нематеріальних активів підприємства. Особливості формування та відтворення нематеріальних активів підприємства.
  - 4.2.5. Поняття та склад довгострокових фінансових інвестицій підприємства.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Задача 1. Вартість основних засобів готельного комплексу «Плай» на початок року складала 4200 тис. грн. Протягом року були введені основні засоби: з 1 лютого на суму 50 тис. грн., з 15 травня на суму 40 тис. грн., з 1 серпня на суму 20 тис. грн.; вибули основні засоби: з 1 травня на суму 4 тис. грн., з 15 листопада на суму 8 тис. грн. Визначити середньорічну вартість основних засобів, а також коефіцієнти вибуття, оновлення та приросту основних засобів.

Задача 2. На туристичному підприємстві вартість основних засобів на початок звітного періоду становила 7500 тис. грн. З 01.06 введено основних засобів на суму 1550 тис. грн, а з 15.10 виведено основних засобів на суму 900 тис. грн. Обсяг виробленої продукції — 9800 тис. грн. Загальна чисельність працівників – 300 осіб. Розрахувати фондівдачу, фондомісткість і фондоозброєність праці на підприємстві.

Задача 3. У зв'язку із суттєвим (понад 10 %) відхиленням залишкової вартості будівлі, яка обліковується на балансі установи, від її справедливої вартості, керівником установи було прийнято рішення про переоцінку такого об'єкта. Рішення про переоцінку було погоджено з вищою за рівнем установою. Для проведення переоцінки установа звернулася до професійного оцінювача. Первісна вартість будівлі 56246 грн., сума нарахованої амортизації, грн. 42922 грн., справедлива вартість згідно зі звітом про оцінку майна 166550 грн. Проведіть розрахунки оцінювача щодо переоцінки вартості будівлі.

Задача 4. У зв'язку зі значним ступенем морального зносу комп'ютерної техніки, яка обліковується на балансі установи, її залишкова вартість суттєво (більше ніж на 10 %) відрізняється від її справедливої вартості. З огляду на це керівник бюджетної установи прийняв рішення про переоцінку комп'ютерної техніки. Рішення про переоцінку погоджено з вищою за рівнем установою. Проведіть процедуру оцінки активів. Вихідні дані для визначення суми переоцінки (уцінки) об'єктів основних засобів та результату її проведення: первісна вартість комп'ютерної техніки 28000 грн., сума нарахованої амортизації 16800 грн., справедлива вартість - 8960 грн.

Задача 5. Розрахувати річні суми амортизації, залишкову вартість та накопичену суму амортизації основного засобу підприємства різними методами. Проаналізувати можливі переваги і недоліки їхнього застосування.

Кафе «Кавалерка» очікує 1 січня планового року ввести в експлуатацію кавовий апарат, первісна вартість якого становить 28200 грн., термін служби – 5 років, ліквідаційна вартість – 200 грн. Максимальний обсяг приготування філіжанок кави дорівнює 120 тис. філіжанок, плановий річний обсяг друку: 1 рік – 30 тис.; 2 рік – 30 тис.; 3 рік – 24 тис.; 4 рік – 24 тис.; 5 рік – 12 тис. Результати розрахунку представити у вигляді наступної таблиці:

Таблиця 3 Розрахунок амортизації кавового апарату

Рік	Амортизаційні відрахування	Накопичена амортизація	Залишкова вартість
1	2	3	4
Прямолінійний метод			
1			
2			
3			
4			
5			
Метод зменшення залишкової вартості			
1			
2			
3			
4			
5			
Метод прискореного зменшення залишкової вартості.			
1			
2			
3			
4			

5			
Кумулятивний метод			
1			
2			
3			
4			
5			
Виробничий метод			
1			
2			
3			
4			
5			

Обговорення кейсового завдання 1. Визначити складові основних засобів, необхідних для реалізації обраного (попереднє семінарське заняття) підприємницького проекту (таблиця 4). Розрахувати річні суми амортизації, залишкову вартість та накопичену суму амортизації одного з об'єктів основного засобу (за власним вибором) підприємства різними методами (як у попередній задачі – таблиця 3).

Таблиця 4 Перелік основних засобів, необхідних для реалізації проекту

	Об'єкт основних засобів	Група ОЗ (за Податковим кодексом України)	Мінімально допустимі строки корисного використання об'єкта основних засобів (за Податковим кодексом України)	Орієнтовна вартість основного засобу	Дозволений метод нарахування амортизації (за Податковим кодексом України)
1.					
2.					
...					
....					

Методичні рекомендації:

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: капітальні вкладення, моральний знос, амортизаційні відрахування, амортизація, виробничі основні засоби, будови, споруди, фізичний знос, невиробничі основні фонди, , відтворення основних засобів; фондоддача, фондомісткість, фондоозброєність, коефіцієнти екстенсивного, інтенсивного та інтегрального використання машин та обладнання, коефіцієнт змінності.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

Сутність активів туристичного підприємства та їх місце в системі ресурсного забезпечення діяльності. Класифікація активів туристичного підприємства. Характеристики туристичного підприємства, що визначають особливості формування його активів.

Поняття, склад та класифікація необоротних активів туристичного підприємства. Особливості необоротних активів туристичного підприємства як складової його ресурсів.

Сутність, класифікація та особливості відтворення основних засобів туристичного підприємства. Амортизація як інструмент відтворення основних засобів та джерело формування

фінансових ресурсів: поняття, методи нарахування. Методичні інструменти оцінки стану, руху та ефективності використання основних засобів туристичного підприємства.

Нематеріальні активи туристичного підприємства: сутність, класифікація, призначення, особливості формування та відтворення.

Довгострокові фінансові інвестиції туристичного підприємства: поняття, класифікація, методи оцінки.

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

Кожний об'єкт, який належить до основних засобів, має кілька вартісних оцінок, що зумовлюється їх тривалим функціонуванням.

Оцінювання основних засобів полягає у грошовому вираженні їх вартості. Застосовують такі види оцінювання, як первісна, відновна, залишкова та ліквідаційна вартість основних засобів.

Первісна вартість основних засобів – це їх вартість на момент введення в дію. Визначають її за формулою:

$$C_{\text{перв}} = C_{\text{придб}} + C_{\text{дост}} + C_{\text{монт}} + C_{\text{інш}},$$

де $C_{\text{придб}}$ – вартість придбання основних засобів; $C_{\text{дост}}$ – вартість доставки основних засобів; $C_{\text{монт}}$ – вартість монтажу; $C_{\text{інш}}$ – інші витрати, пов'язані з придбанням основних засобів (митні збори, комісійні посередника та ін.).

Відповідно до Податкового кодексу України підприємства мають право проводити переоцінку об'єктів основних засобів, застосовуючи щорічну індексацію вартості основних засобів враховуючи коефіцієнт індексації. Відновна (переоцінена) вартість основних засобів – це вартість їх відтворення в умовах і цінах, що склалися. Вона враховує такі самі витрати, що й первісна вартість, але за сучасними цінами.

Відновну вартість визначають за формулою:

$$C_{\text{вдн}} = C_{\text{перв}} \times K_i,$$

де K_i – коефіцієнт індексації, який визначається за формулою:

$$K_i = (I_{(a-1)} - 10) : 100, \text{ де}$$

$I_{(a-1)}$ – індекс інфляції року, за результатами якого провадиться індексація.

Якщо значення K_i не перевищує одиниці, індексація не провадиться (тобто індекс інфляції року, за результатами якого здійснюється індексація, менше ніж 110 % і в такому випадку залишкова вартість менш як на 10% відрізняється від справедливої вартості).

Залишкова вартість основних засобів виникає у процесі їх експлуатації і характеризує реально існуючу їх вартість, ще не перенесену на вартість готової продукції. Визначають її за формулою:

$$C_{\text{зал}} = C_{\text{перв}} - C_{\text{зн}},$$

де $C_{\text{зн}}$ – вартість зношення (амортизаційні відрахування).

Ліквідаційною називають вартість основних засобів після завершення терміну їх експлуатації.

Середньорічну вартість основних засобів підприємства розраховують так:

$$C_{\text{сеп}} = C_{\text{поч}} + \frac{C_{\text{введ}} \times t_{\text{вв}}}{12} - \frac{C_{\text{вив}} \times t_{\text{вив}}}{12},$$

де $C_{\text{поч}}$ – вартість основних засобів на початок звітного року; $t_{\text{вв}}$ – кількість місяців, протягом яких відповідні групи основних засобів експлуатувалися у звітному році, $t_{\text{вив}}$ – кількість місяців до кінця року з моменту виведення основних засобів з експлуатувалися; $C_{\text{введ}}$ – вартість основних засобів, що вводяться протягом року; $C_{\text{вив}}$ – вартість основних засобів, виведених з експлуатації у звітному році.

Наявність і рух основних засобів у бухгалтерському обліку відображаються щомісяця. Вартість основних засобів на кінець розрахункового періоду визначається так:

$$C_{\text{кін}} = C_{\text{поч}} + C_{\text{введ}} - C_{\text{вив}}.$$

Амортизація – це процес перенесення вартості основних засобів на вартість готової продукції частинами з метою її повного відшкодування.

Суми амортизаційних відрахувань на підприємстві визначаються за допомогою річних норм амортизації. Річна норма амортизації – це відношення річної суми амортизації (без ліквідаційної вартості) до балансової вартості основних засобів, виражене у відсотках:

$$n_A = \frac{C_{\text{БАЛ}} - C_{\text{ЛКВ}}}{C_{\text{БАЛ}} T_H} \cdot 100\%,$$

де $C_{\text{бал}}$ – балансова вартість основних засобів;

T_H – термін експлуатації основних засобів.

Амортизація основних засобів нараховується із застосуванням таких методів:

За методом прямолінійного нарахування амортизації сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів:

$$A_p = \frac{C_{\text{БАЛ}} - C_{\text{ЛКВ}}}{T_H}$$

Метод зменшення залишкової вартості полягає у визначенні суми амортизації основних засобів виходячи з їх залишкової вартості ($A_{\text{зал}}$) на початок року:

$$A_p = A_{\text{зал}} n_A / 100,$$

$$n_A = 1 - \sqrt[t]{\frac{C_{\text{ЛКВ}}}{C_{\text{перв}}}} \cdot 100\%$$

де t – термін корисного використання основних засобів.

Метод прискореного зменшення залишкової вартості передбачає нарахування амортизації виходячи із залишкової вартості основних засобів на початок року і подвійної річної норми амортизації:

$$A_p = \frac{A_{\text{зал}} \times 2 \times n_a}{100},$$

де n_a обчислюється відповідно до строку корисного використання об'єкта.

За кумулятивним методом (цілих значень років) визначають суму щорічної амортизації, що обчислюється як добуток амортизованої вартості основних засобів на кумулятивний коефіцієнт (K):

$$A_p = (C_{\text{ПЕРВ}} - C_{\text{ЛКВ}}) \cdot K.$$

Виробничий метод застосовують тоді, коли для відшкодування вартості основних засобів використовують їх сумарний виробіток за весь період експлуатації у відповідних одиницях виміру (одиницях виробленої продукції, відпрацьованих машино-годинах, кілометрах пробігу тощо). Річна сума амортизації визначається як добуток фактичного річного обсягу ($Q_{\text{факт}}$, грн.) випуску продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації (q):

$$A_p = Q_{\text{ФАКТ}} \cdot q,$$

$$q = (C_{\text{перв}} - C_{\text{ЛКВ}}) / Q_{\text{ПЛАН}}$$

де $Q_{\text{план}}$ – загальний обсяг продукції (у грн.), яку підприємство планує виробити за допомогою цих основних засобів.

Фондовіддача основних засобів – це відношення обсягу виробленої продукції підприємства до середньорічної вартості основних засобів, що показує, який обсяг виробленої продукції припадає на 1 грн вартості основних засобів, тобто

$$\Phi_B = \frac{Q}{C_{\text{СЕР}}}.$$

Фондомісткість – це показник, обернений до фондовіддачі. Він показує, яка вартість основних засобів припадає на 1 грн виробленої продукції, тобто

$$\Phi_M = \frac{C_{\text{СЕР}}}{Q} \text{ або } \Phi_M = \frac{1}{\Phi_B}$$

Рентабельність основних засобів – це відношення прибутку, отриманого підприємством за певний період, до середньорічної вартості основних засобів підприємства.

Семінарське заняття 5

Тема 4. Майнові ресурси (активи) туристичного підприємства

Питання для усного опитування та дискусії

4.3. Відмітні характеристики оборотних активів як складової ресурсів підприємства:

4.3.1. Поняття та класифікація оборотних активів.

4.3.2. Нормування оборотних активів. Запаси матеріально-сировинних ресурсів підприємства: їх необхідність, призначення, класифікація та нормування.

4.3.3. Дебіторська заборгованість підприємства як складова економічних ресурсів підприємства: сутність, склад, види вартості, призначення та класифікація.

4.3.4. Відмітні особливості грошових активів як складової майнових ресурсів підприємства.

4.3.5. Сутність та методика оцінки виробничого, операційного і фінансового циклів підприємства

4.3.6. Оцінка ефективності використання оборотних активів підприємства.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Задача 1. Туристичне підприємство в базовому році планувало реалізувати туристичних послуг на суму 3,6 млн. грн. при наявних оборотних коштах розміром в 580 тис. грн. В наступному році фактично було скорочено тривалість обороту оборотних коштів на 12 днів. Визначити величину коефіцієнта оборотності оборотних коштів за дані роки.

Задача 2. Готель закупляє м'ячі засоби. Інтервал часу між двома суміжними поставками – 24 дні. Термін доставки і вивантаження – 3 дні. Підготовка до використання матеріалу у виробничому процесі – 2 дні. Страховий запас формується в розмірі 25% від поточного. Середньодобові витрати матеріалу – 120 л, а договірна ціна 1 л цього засобу – 280 грн. Розрахувати норматив виробничих запасів у натуральному і вартісному вираженні.

Задача 3. Очікується, що у поточному році обсяг реалізованого туристичного продукту підприємства складе 200,0 млн. грн., а середній залишок оборотних коштів – 25,0 млн. грн.. Розрахуйте швидкість обороту і тривалість одного обороту оборотних коштів підприємства. За результатами розрахунків зробіть висновки.

Задача 4. Туристичне підприємство планувало реалізувати туристичних послуг на суму 2,4 млн. грн. при наявних оборотних коштах розміром в 790 тис. грн.. У наступному році фактично стало можливим скоротити загальну тривалість обороту оборотних коштів на 15 днів. Визначити фактичну і планову величину коефіцієнта оборотності оборотних коштів, а також річний обсяг вивільнених або додатково залучених коштів.

Задача 5. Ресторан робить замовлення сировини ціною по 225 гривень за одиницю партією обсягом 350 одиниць. Потреба в сировині є постійною і дорівнює 70 шт. на день протягом 270 робочих днів. Вартість виконання одного замовлення 25 гривень, а витрати на зберігання становлять 12,5% ціни сировини. Визначте оптимальний розмір партії замовлення (EOQ), середній рівень запасів, загальну кількість угод замовлення і періодичність угод, а також ефект від переходу від поточної політики замовлення сировини до політики, яка базується на розрахунку оптимального розміру партії замовлення.

Методичні вказівки:

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: оборотні активи, виробничі фонди, ненормовані оборотні кошти, нормовані оборотні кошти, оборотні кошти, підготовчий запас, поточний запас, структура оборотних коштів, технологічний запас, транспортний запас, фонди обігу, дебіторська заборгованість, грошові активи.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Оборотні активи туристичного підприємства: економічна сутність та класифікація. Відмітні характеристики оборотних активів як складової ресурсів туристичного підприємства. Поняття та особливості кругообороту оборотних активів туристичного підприємства. Сутність та методика оцінки виробничого, операційного і фінансового циклів туристичного підприємства.

Запаси як складова ресурсного забезпечення туристичного підприємства: сутність, класифікація, види вартості та методи оцінювання вибуття.

Дебіторська заборгованість підприємства як складова економічних ресурсів туристичного підприємства: сутність, склад, види вартості, призначення та класифікація.

Сутність і класифікація грошових активів туристичного підприємства та їх еквівалентів. Відмітні особливості грошових активів як складової майнових ресурсів туристичного підприємства. Особливості кругообороту грошових активів туристичного підприємства та інструменти його забезпечення.

Методичні інструменти аналізу активів туристичного підприємства. Обґрунтування планового обсягу активів підприємства: завдання, етапи та методи. Резерви прискорення оборотності активів туристичного підприємства.

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

Коефіцієнт оборотності оборотних засобів визначає кількість оборотів, які можуть зробити оборотні засоби за певний розрахунковий період (найчастіше рік), і показує, який обсяг реалізованої продукції припадає на 1 грн. вартості оборотних засобів. Обчислюється цей показник за формулою:

$$K_{об} = \frac{Q}{C_{о.з.сер}}$$

де Q – річний обсяг реалізованої продукції; $C_{о.з.сер}$ – середньорічна вартість оборотних засобів.

Загальний норматив оборотних засобів складається з певних нормативів:

$$H_{заг} = H_{в.з.} + H_{н.в.} + H_{в.мп.} + H_{г.п.},$$

де $H_{в.з.}$, $H_{н.в.}$, $H_{в.мп.}$, $H_{г.п.}$ – нормативи відповідно виробничих запасів, незавершеного виробництва, витрат майбутніх періодів і готової продукції.

Норматив оборотних засобів у виробничих запасах розраховується за формулою:

$$H_{в.з.} = DN,$$

де D – денна потреба у певному виді матеріальних ресурсів; N – норма запасу певного виду ресурсів, днів.

Денну потребу в матеріальних ресурсах визначають шляхом ділення загально річної потреби в них ($M_{заг}$) на кількість днів у році:

$$D = M_{заг} \div 360.$$

Норму запасу матеріального ресурсу визначають за формулою:

$$N = N_{пот} + N_{пцдг} + N_{тр} + N_{стр}$$

де $N_{пот}$ – запас відповідно поточний, підготовчий, транспортний і страховий.

Для визначення оптимального розміру замовлення запасів на практиці використовують формулу Вілсона:

$$Q_{opt} = \sqrt{\frac{2 \times M_p \times B_{п}}{C_m \times K_n}},$$

де M_p — річна потреба у матеріалах;

$B_{п}$ — транспортно-заготівельні витрати на одну партію поставки;

C_m — ціна одиниці матеріалу без урахування транспортно-заготівельних витрат;

K_n — коефіцієнт, що враховує втрати, пов'язані з відволіканням коштів у запаси й витрати на зберігання матеріалів.

Семінарське заняття 6 Тема 5. Трудові ресурси в туризмі

Питання для усного опитування та дискусії

- 5.1. Сутність, класифікація та характеристика трудових ресурсів (персоналу) підприємства.
- 5.2. Ефективність використання трудових ресурсів підприємства.
- 5.3. Сутність, структура, форми та системи оплати праці.
- 5.4. Тарифна система, її зміст, призначення та використання на підприємстві.
- 5.5. Планування потреб підприємства у трудових ресурсах.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Задача 1. Чисельність працівників туристичного підприємства на початок року складала 143 особи, з яких 87,0 % – явочна чисельність. На протязі року було прийнято 12 осіб, а звільнено 26 осіб, з яких 15,0 % – за поважними причинами та решта за власним бажанням. Визначити середньооблікову чисельність працівників та коефіцієнти стабільності, звільнення та плинності кадрів, а також фонд робочого часу за місяць, якщо середня тривалість робочого дня працівника – 7 годин.

Задача 2. Визначити зарплату працівника за місяць за відрядно-преміальною системою, якщо ним за цей період було реалізовано 5 тури за ціною 2200,0 грн., 3 тури – за 3600,0 грн., 1 – за 5000,0 грн., 2 – за 13300,0 грн. Розцінки за продаж турів залежать від їх вартості: при ціні туру в межах 1500-2500 грн. розцінка становить 10,0 % від їх ціни, при ціні туру в межах 2501-5000 – розцінка становить 20,0 % їх ціни, при ціні туру в межах 5000-15000 – розцінка становить 30,0 % їх ціни. У разі реалізації за місяць 5 і більше турів нараховується премія в розмірі 15,0 % відрядного заробітку.

Задача 3. На початок року в туристичному підприємстві чисельність працівників становила 206 осіб. На протязі року звільнилося 4 особи, а було прийнято за конкурсом 5 осіб. Визначити середньооблікову чисельність працівників, а також коефіцієнти загального обороту, прийому кадрів, звільнення та відновлення кадрів.

Задача 4. Місячний оклад адміністратора готелю з погодинною оплатою праці – 15500,0 грн. Адміністратор повинен відпрацювати 21 зміну по 8 годин, фактично відпрацював 20 змін. За роботу передбачена премія в розмірі 15,0 % тарифного заробітку. Розрахувати заробітну плату робітника.

Обговорення кейсового завдання 1. Здійснити розрахунок необхідного для реалізації обраного (попереднє семінарське заняття) підприємницького проекту персоналу, а також витрат на його утримання. Обґрунтуйте розмір встановленого окладу з посиланням на нормативно-правові акти, статистичні дані тощо.

Таблиця 5 Планування потреби у персоналі та розрахунку фонду оплати праці за жовтень

Посада	Оклад, грн.	Запланована кількість днів	Кількість фактично відпрацьованих днів	Місячний фонд, грн.	Нарахування ЄСВ (на місячний фонд оплати праці), тис.грн.	ПДФО (18%)	Військовий збір (1,5)	Заробітшла до виплати
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Директор	**	**	**	**	**	**	**	**
...*	**	**	**	**	**	**	**	**
...*	**	**	**	**	**	**	**	**
Всього				-				

* Вказати посаду відповідно до специфіки підприємства

** - обрати на власний розсуд

Методичні вказівки:

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: персонал; трудові ресурси; кадри; трудовий потенціал підприємства;

професія; кваліфікація; спеціальність; керівники; спеціалісти; службовці; робітники; продуктивність; продуктивність праці; інтенсивність праці; виробіток; трудомісткість; заробітна плата; номінальна заробітна плата; реальна заробітна плата; тарифна система; класифікатор професій; довідник кваліфікаційних професій працівників; тарифна сітка; тарифна ставка; відрядна форма заробітної плати; погодинна форма заробітної плати; контрактна система оплати праці; участь працівників у прибутках.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Трудові ресурси туристичного підприємства та характеристика їх видів. Принципи і завдання формування трудових ресурсів в умовах ринкової економіки. Фактори, що впливають на формування трудових ресурсів в туризмі.

Оцінювання стану та ефективності використання трудових ресурсів в туризмі. Основні напрямки підвищення ефективності праці трудових ресурсів туристичного підприємства.

Державне й договірне регулювання оплати праці. Системи оплати праці та їх характеристика. Форми мотивації праці робітників. Тарифна система, її зміст, призначення та використання на підприємстві. Мінімальна заробітна плата і фактори, що її визначають. Державне регулювання мінімальної заробітної плати і її вплив на рівень ставок та окладів окремих робітників. Тарифна система, її зміст та умови використання. Сутність контрактної форми оплати праці.

Форми додаткової заробітної плати, особливості їх застосування на туристичних підприємствах з різними формами власності. Форми та системи преміювання на туристичному підприємстві. Соціальні виплати та пільги як стимулюючий фактор продуктивності.

Методичні інструменти аналізу чисельності та фонду оплати праці туристичного підприємства.

Зміст плану з праці та порядок його розробки. Обґрунтування потреби туристичного підприємства у трудових ресурсах. Штатний розклад, його призначення та порядок складання. Методи планування фонду оплати праці.

Шляхи раціоналізації витрат у складі фонду оплати праці туристичного підприємства.

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

Планова чисельність основних робітників може визначатися кількома методами:

1. За трудомісткістю виробничої програми:

$$Ч_{пл.ос.} = \frac{T_{сум}}{\Phi_d \cdot K_{вн}}, \text{ осіб,}$$

де $T_{сум}$ – сумарна трудомісткість виробничої програми, нормо-год.;

Φ_d – дійсний фонд часу роботи одного працівника, год. (визначається за балансом робочого часу середньоспискового робітника);

$K_{вн}$ – коефіцієнт виконання норм виробітку.

2. За нормами обслуговування:

$$Ч_{пл.ос.} = \frac{n \cdot Z_m \cdot K_n}{H_o}, \text{ осіб,}$$

де n – загальна кількість устаткування, що обслуговується;

Z_m – добова кількість змін роботи устаткування;

K_n – коефіцієнт переведення явочної чисельності в облікову (можна розрахувати за формулою $K_n = \frac{100}{100 - f}$, де f – відсоток невиходів на роботу. Зважаючи на умову конкретної

задачі при розрахунку можна використати також коефіцієнт спискового складу ($K_{ос}$), який обчислюється як відношення явочної чисельності робітників до спискової їх чисельності).

H_o – норма обслуговування устаткування одним робітником, од.

3. За нормами виробітку:

$$Ч_{пл.ос.} = \frac{N}{\Phi_o \cdot K_{вн} \cdot H_v}, \text{ осіб,}$$

де N – планова кількість виробів, натур. од.;

$H_{вир}$ – годинна норма виробітку одного робітника, натур. од.

Планова чисельність допоміжних робітників ($Ч_{пл.д.}$) визначається аналогічно чисельності основних робітників. Чисельність допоміжних робітників за професіями можна визначити за формулою:

$$Ч_{д.р.} = \frac{N_{р.м.}}{H_{обсл}}$$

де $N_{р.м.}$ – число робочих місць (одиниць обладнання - $N_{обл.}$);

$H_{обсл}$ – норма обслуговування.

Якщо для допоміжних робітників не встановлені певні норми виробітку чи обслуговування, то чисельність цієї категорії робітників обчислюється наступним чином:

$$Ч_{пл.д.} = n_{р.м.д.} \cdot Z_M \cdot K_{cc} \cdot H_A, \text{ осіб,}$$

де $n_{р.м.д.}$ – кількість робочих місць допоміжних робітників;

H_A – кількість основних робітників, які одночасно обслуговують один складний агрегат, осіб.

Рух персоналу на підприємстві характеризується за допомогою коефіцієнтів:

а) обороту робочої сили по прийому ($K_{оп}$):

$$K_{оп} = \frac{Ч_{п.}}{Ч_{cc}}$$

де $Ч_{п.}$ – чисельність прийнятих на роботу за відповідний період, осіб;

б) обороту робочої сили по звільненню ($K_{оз}$):

$$K_{оз} = \frac{Ч_{зв.заг.}}{Ч_{cc}}$$

де $Ч_{зв.заг.}$ – загальна чисельність звільнених за відповідний період з будь-яких причин, осіб;

в) коефіцієнту плинності ($K_{пл.}$):

$$K_{пл.} = \frac{Ч_{зв.}}{Ч_{cc}}$$

де $Ч_{зв.}$ – чисельність звільнених за власним бажанням, за порушення трудової дисципліни або з інших причин, не пов'язаних з виробництвом, осіб.

Місячний зарібок робітника за умови застосування різних систем зарібної плати (крім простої погодинної і за посадовими окладами) складається з основного зарітку за відповідною системою і суми премії. Зокрема, загальний місячний зарібок робітника певного розряду обчислюється за формулою:

$$Z_{в.прем.} = Z_{тар.в.} + D_{в.}, \text{ грн.,}$$

де $Z_{тар.в.}$ – тарифний зарібок робітника при прямій відрядній системі оплати праці, грн.,

$D_{в.}$ – сума преміальних доплат, яка обчислюється за формулою:

$$D_{в.} = Z_{тар.в.} * \frac{П_1 + П_2 * П_{пл.}}{100}, \text{ грн.,}$$

де $П_1$, $П_2$ - розмір премії відповідно за виконання та перевиконання змінних завдань, відсоток від тарифного фонду зарібної плати (годинної тарифної ставки);

$П_{пл.}$ - відсоток перевиконання змінних завдань, який можна знайти:

$$П_{пл.} = \frac{N_{ф.} - N_{пл.}}{N_{пл.}} * 100\%,$$

де $N_{ф.}$, $N_{пл.}$ - відповідно фактичний і плановий обсяг випуску продукції за місяць, шт./міс.

Семінарське заняття 7

Тема 6. Фінансові ресурси (капітал) туристичного підприємства

Питання для усного опитування та дискусії

6.1. Поняття та склад фінансових ресурсів підприємства. Місце фінансових ресурсів у складі ресурсів підприємства.

6.2. Кругообірот фінансових ресурсів підприємства в процесі формування його

капіталу.

6.3. Поняття та класифікація капіталу підприємства.

6.4. Сутність та структура власного капіталу.

6.5. Сутність та структура позикового капіталу.

6.6. Кредитування підприємства. Особливості, форми та інструменти банківського і небанківського кредитування підприємства.

6.7. Методичні підходи до оцінки ефекту фінансового важеля та середньозваженої вартості капіталу підприємства.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Задача 1. Визначити ефект фінансового левериджу для двох підприємств. Зробити висновки:

Таблиця 6 Вихідні дані для розрахунку фінансового левериджу

Показник	Фірма 1	Фірма 2
1. Прибуток до сплати податків і відсотків за кредит, ЕВІТ , тис. дол.	200	200
2. Джерела коштів, всього	1000	1000
2.1 у тому числі власні грошові кошти, ВК	1000	500
2.2 позикові, ПК	0	500
3. Ставка відсотків за позикові кошти, 15%, СПК		
4. Прибуток-брутто до оподаткування		
5. Податок на прибуток, Т , 18%		
6. Чистий прибуток		
7. Економічна рентабельність, ЕР ,		
Рентабельність власних коштів, РВК		

Задача 2. Власний капітал підприємства – 50 тис. \$. Підприємство істотно розширює господарську діяльність за рахунок залучення позикових коштів. Коефіцієнт рентабельності активів 20%. Існує 8 альтернативних варіантів розширення діяльності. Необхідно визначити, при якій структурі капіталу буде досягнута найвища рентабельність власного капіталу. Ставка податку на прибуток 18%. Додаткові дані приведені в наступній таблиці:

Показник	Варіанти господарської діяльності							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Власний капітал	50	50	50	50	50	50	50	50
Позиковий капітал	---	15	30	45	60	75	90	105
Загальна сума капіталу (підсумок балансу)	50	65	80	95	110	125	140	155
Ставка відсотка за кредит з урахуванням ризику	---	18	18	18,5	19	19,5	20	20,5

Зробити висновки та запропонувати практичні рекомендації щодо підвищення економічної безпеки підприємства.

Методичні вказівки:

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: фінансові ресурси, власні фінансові ресурси, позикові фінансові ресурси, капітал підприємства, вартість капіталу підприємства.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Фінансові ресурси туристичного підприємства: сутність, склад, класифікація та джерела формування. Місце фінансових ресурсів у складі ресурсів туристичного підприємства. Відмітні характеристики туристичного підприємства, що визначають особливості формування його фінансових ресурсів. Кругообіг фінансових ресурсів підприємства в процесі формування його

капіталу.

Капітал як складова ресурсів туристичного підприємства: характеристика сутності з позицій різних підходів та принципи його формування. Класифікація капіталу туристичного підприємства. Власний капітал підприємства: сутність, склад, класифікація, функції, відмітні особливості. Особливості формування залежно від основних характеристик туристичного підприємства. Позиковий капітал підприємства: сутність, склад, класифікація, функції, відмітні особливості. Особливості формування залежно від основних характеристик туристичного підприємства. Кредитування як механізм формування позикового капіталу підприємства: поняття, принципи, завдання. Особливості, форми та інструменти банківського і небанківського кредитування туристичного підприємства.

Поняття структури та вартості капіталу туристичного підприємства. Методичні підходи до оцінки ефекту фінансового важеля та середньозваженої вартості капіталу підприємства.

Методичні інструменти аналізу капіталу туристичного підприємства: поняття, завдання, етапи та основні методи. Планування обсягу і структури капіталу підприємства: сутність, етапи та методи. Резерви зростання капіталу туристичного підприємства.

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

Фактична структура капіталу:

$$\text{частка позикового капіталу} = \text{ПК/ПБ}$$

де ПК- позиковий капітал;

ПБ- підсумок балансу.

$$\text{частка власного капіталу} = 1 - \text{Кзк.}$$

«Золоте правило» фінансування:

$$\text{а) } \text{ВК/НА} > 1,$$

де ВК – власний капітал; НА – необоротні активи.

$$\text{б) } (\text{СК} + \text{ПДК}) / (\text{НА} + \text{ВЗ}) > 1$$

де ПДК- позиковий довгостроковий капітал; ВЗ – виробничі запаси.

Визначення дотримання «вертикального правила»:

на початок року:

$$\text{ВК/ПБ} > 0,5$$

Економічною рентабельністю, EP , розраховується за формулою:

$$EP = \frac{EBIT}{A} \times 100\%$$

Розходження між економічною рентабельністю й рентабельністю власних коштів полягає в тім, що оподаткування знижує рентабельність власних коштів в $(1-T)$ рази. Розходження в рентабельності власних коштів цих підприємств має місце через ефект фінансового левериджу, що визначається за формулою:

$$P_{BK} = (1-T) \times EP + (1-T) \times (EP - СПК) \times \frac{ДЗ}{BK}.$$

Семінарське заняття 8

Тема 7. Поточні витрати туристичного підприємства та собівартість туристичного продукту

Питання для усного опитування та дискусії

7.1. Сутність понять «витрати», «поточні витрати підприємства», «собівартість продукції, послуг та робіт».

7.2. Класифікація, склад і характеристика поточних витрат.

7.3. Поняття калькулювання продукції підприємства.

7.4. Види та калькулювання собівартості продукції.

7.5. Управління поточними витратами за системою «директ-костингу», «стандарт-костинг», сфера застосування.

7.6. Фактори, що впливають на формування поточних витрат підприємства. Шляхи раціоналізації складу витрат підприємства.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття

Задача 1. Визначити величини прямих і непрямих витрат підприємства (позавиробничі витрати розподіляються на прямі та непрямі рівномірно), а також цехову, виробничу і повну собівартість одного виробу за наступними даними. Підприємство має наступні витрати на один виріб, грн.:

- сировина і матеріали, енергія технологічна	142
- основна заробітна плата виробничих робітників	95
- додаткова заробітна плата виробничих робітників	30
- відрахування у фонд соціального страхування	?
- витрати на утримання та експлуатацію устаткування	86
- покупні вироби і напівфабрикати	10
- загально виробничі витрати	24,6
- загальногосподарські витрати	27
- інші виробничі витрати	4
- позавиробничі (комерційні) витрати	82,5

Задача 2. Діяльність ресторану характеризується наступними даними: виручка від реалізації послуг становить 400,0 тис. грн.; змінні витрати - 250,0 тис. грн.; постійні витрати - 100,0 тис. грн. Визначити валову маржу, операційний (виробничий) важіль і як зміниться прибуток при зміні обсягу реалізації.

Задача 3. Визначити мінімальний річний обсяг реалізації послуг, необхідний для забезпечення беззбиткової діяльності турфірми, використовуючи такі прогнози показники: середня ціна одного туру – 2500 грн., прямі умовно-змінні витрати – 2200 грн. (у розрахунку на один тур), річні умовно-постійні витрати турфірми – 120 тис. грн. Сформуйте межі беззбиткової діяльності туристичної фірми.

Задача 4. Туристичне підприємство «Навколо світу» понесло постійних витрат на суму 200 000 ум.од., змінні – 50 ум.од. за одиницю.

Ціна за тур у квітні складала 85 ум.од., а у травні – 100 ум.од.

На основі даних розрахувати критичний обсяг виробництва, побудувати його графік та визначити які витрати понесе підприємство, щоб отримати прибуток у розмірі 250 000 ум.од. у квітні.

Задача 5. Підприємство виробляє один вид продукції – сувенірні магнітики. Постійні витрати за рік становлять 160000 грн. Відпускна ціна одиниці продукції (без ПДВ) – 20 грн, змінні витрати – 8 грн. Попит на продукцію стабільний. Планується обсяг продажів 18000 одиниць.

Завдання:

1. Визначити критичний обсяг виробництва.
2. Визначити кількість одиниць продукції, реалізація яких забезпечить отримання чистого прибутку в розмірі 40 тис. грн.
3. Визначити розмір прибутку при зменшенні змінних витрат на 5% і збільшенні постійних витрат на 12 тис. грн (плановий обсяг продажу не зміниться).
4. Визначити ціну, яку необхідно встановити, щоб отримати прибуток у розмірі 70 тис. грн при запланованому обсягу продажу.
5. Визначити додатковий обсяг продажу, необхідний для покриття додаткових постійних витрат у сумі 20 тис. грн.

Задача 6. Розрахуйте точку беззбитковості виробництва на промисловому підприємстві, використовуючи таку інформацію. Виробнича потужність підприємства, що виготовляє один вид продукції, складає 650000 одиниць на рік, а надходження від реалізації виробів – 2600000 грн. Постійні витрати на виробництво складають 900000 грн., змінні витрати – 1360000 грн. Рішення задачі виконати аналітичним і графічним методами.

Задача 7. У звітному році собівартість товарної продукції склала 450,2 тис. грн., витрати на 1 грн. товарної продукції – 0.89 грн. У плановому році витрати на 1 грн. товарної

продукції встановлені на рівні 0.85 грн., обсяг виробництва продукції збільшиться на 8%. Визначити собівартість продукції планового року.

Обговорення кейсового завдання 1. Визначити складові витрат, необхідних для реалізації обраного підприємницького проекту. Визначити основні види витрат та класифікуйте їх (за зразком).

Види витрат	За характером зв'язку з виробничим процесом		Залежно від зміни обсягу виробництва		За способом включення у собівартість продукції	
	поточні (операційні)	капітальні (інвестиційні)	постійні	змінні	прямі	непрямі
1. Ремонт приміщення		√				
2.						
3.						
4.						

Методичні вказівки:

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: витрати, загальні витрати, операційні витрати, постійні витрати, змінні витрати, прямі витрати, непрямі витрати, собівартість продукції, елементи витрат, статті витрат, кошторис витрат, калькуляція собівартості, методи калькулювання собівартості, управління витратами, планування витрат.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Сутність понять витрати, поточні та капітальні витрати туристичного підприємства, виробнича собівартість продукції, послуг і робіт. Взаємозв'язок та взаємообумовленість ресурсів і поточних витрат туристичного підприємства. Класифікація поточних витрат.

Показники собівартості продукції та порядок їх обчислення. Поняття калькулювання продукції туристичного підприємства. Вибір калькуляційних одиниць. Калькуляція собівартості і цін на туристичний продукт. Методичні аспекти обґрунтування собівартості туристичних послуг. Обґрунтування собівартості туристичних послуг за методом повних витрат. Особливості впливу змінних та постійних витрат на собівартість туристичного продукту. Особливості калькулювання собівартості продукції на підприємствах окремих галузей туристичного комплексу.

Методичні інструменти аналізу поточних витрат туристичного підприємства. Зміст і механізм дій виробничого лівериджу. Фактори, що впливають на формування поточних витрат підприємства. Шляхи раціоналізації складу витрат туристичного підприємства.

Методи планування поточних витрат туристичного підприємства. Кошторис витрат виробництва: поняття, склад та методика складання. Резерви раціоналізації поточних витрат туристичного підприємства.

Семінарське заняття 9

Тема 8. Доходи та цінова політика туристичного підприємства

Питання для усного опитування та дискусії

8.1. Доходи підприємства: їх сутність, призначення, склад, джерела та механізм утворення.

8.2. Доходи від операційної діяльності підприємства. Фактори, що впливають на доходи від операційної діяльності.

8.3. Цінова політика підприємства як фактор формування його доходів від реалізації продукції. Методи ціноутворення.

8.4. Методи планування доходів підприємства: особливості та умови їх застосування.

8.5. Поняття та класифікація резервів зростання доходів підприємства.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Задача 1. Туристичне підприємство надає екскурсійні послуги. Для створення туристичного продукту орендує автобус – 1 000 грн. за добу; пересічна тривалість екскурсії – 3 години, місткість автобуса - 25 осіб. Заробітна плата екскурсовода – 500 грн. за екскурсію. Екскурсійний збір становить 2 грн., із туриста. Прибуток туристичної фірми становить 10 грн., з туриста. Комісійна винагорода турагентам - 10 грн., з туриста. Визначте ціну нетто та ціну бруто екскурсії для одного туриста.

Задача 2. Туристичне підприємство організовує пішохідні походи в гори. Група складається із 10 чоловік. Тривалість подорожі 4 дні. Для створення туристичного продукту підприємство несе такі витрати: перевезення пасажирів із залізничної станції до туристичної бази (P) – 1000 грн. Витрати на продукти харчування (X) - 3000 грн. Плата за проживання (для одного туриста) (H) - 50 грн./доба. Страхування (C) - 10 грн. / одного туриста. Плата за право сходження на вершину (B) 15 грн. з одного туриста. ПДВ – 20 %. Оплата послуг інструктора (B_{ii}) - 200 грн. Умовно постійні витрати розраховані на групу становлять (B_n) – 250 грн. Підприємство розраховує отримати прибуток в обсязі 500 грн. з усієї групи. Визначити ціну туру в розрахунку на одного туриста.

Задача 3. Встановіть рекламну ціну туру, розрахуйте плановий обсяг виручки та прибуток тур оператора за рік, за умови, що фірма реалізує 1280 турів. Визначте рентабельність їх реалізації у відсотках до маржинального доходу і до планового обсягу виручки за такими даними (в розрахунку на один тур): умовно-постійні витрати тур оператора - 1400 грн.; запланована величина маржі, встановлена на рівні 25% до ціни “нетто” – 2365 грн.; комісійна винагорода турагентства – 6%.

Обговорення кейсового завдання 1. Для обраного підприємницького проекту обґрунтуйте доцільні стратегії ціноутворення на товари/послуги. Наведіть приклади застосування таких стратегій в практичній діяльності зарубіжних і вітчизняних підприємств.

Методичні вказівки:

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: фінансова діяльність, дохід, чистий дохід, операційна діяльність, операційний дохід, ціна, цінова політика, цінова стратегія.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Сутність і роль доходу підприємств туристичного бізнесу. Економічний механізм формування й розподілу доходу. Особливості формування та класифікація доходів туристичного підприємства.

Сутність, механізм формування доходів від операційної діяльності туристичного підприємства. Особливості формування доходів від операційної діяльності в окремих галузях господарювання. Фактори, що впливають на доходи від операційної діяльності.

Поняття, сутність, роль цін і ціноутворення в економіці туризму. Методичні аспекти ціноутворення в туризмі. Моделювання ціноутворення для зовнішнього та внутрішнього туризму. Ціноутворення та якість в туризмі.

Методичні інструменти та послідовність аналізу доходів туристичного підприємства.

Планування доходів підприємства: поняття, завдання і послідовність. Етапи планування доходів туристичного підприємства. Методи планування доходів підприємства: особливості та умови їх застосування:

Політика оптимізації доходу туристичних підприємств. Поняття та класифікація резервів зростання доходів туристичного підприємства.

Методичні рекомендації до розв’язання завдань

В загальному розрахунок ціни на товар можна подати так:

Ціна= Повна собівартість 1 товару+ Прибуток в розрахунку на 1 товару

Склад роздрібної ціни (Цр) на вітчизняні товари, яка містить у собі максимальну кількість елементів, можна записати таким чином:

$$Цр = С + П + А + ПДВ + Нп + Нт$$

Де: С - собівартість,

П - прибуток,

М - мито,

А - акцизний збір,

ПДВ - податок на додану вартість,

НП - посередницько-збутова націнка;

Н - торговельна надбавка (Нт).

Розрахунок ціни за цільовим прибутком. Ціну поставлено в жорстку залежність від загального прибутку, який підприємство передбачає одержати від реалізації певної кількості продукції:

$$Ц = S_{зм} + \frac{S_{пост} + П_{заг}}{V},$$

де $S_{зм}$ – змінні витрати на одиницю продукції; $S_{пост}$ – постійні витрати за певний період; $П_{заг}$ – загальний прибуток, який можна одержати від реалізації продукції за певний період; V – обсяг реалізації продукції в натуральному вираженні.

Семінарське заняття 10

Тема 9. Фінансові результати діяльності туристичного підприємства

Питання для усного опитування та дискусії

- 9.1. Сутність, функції та значення прибутку, джерела його утворення.
- 9.2. Механізм утворення: валового прибутку; фінансових результатів: від операційної діяльності, від фінансової та інвестиційної діяльності, від звичайної діяльності до оподаткування; чистого прибутку
- 9.3. Сутність та методи обчислення рентабельності.
- 9.4. Система управління прибутком підприємства.
- 9.5. Механізм розподілу та використання чистого прибутку підприємства.
- 9.6. Резерви зростання прибутку підприємства: поняття, класифікація, методика оцінки

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Задача 1. Визначити валовий прибуток, фінансовий результат від операційної діяльності, фінансовий результат до оподаткування та кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства, якщо відомо, що чиста виручка від реалізації продукції становить 1500 тис. грн. Виробнича собівартість реалізованої продукції - 1260 тис. грн. Доходи від надання приміщень в оренду - 65 тис. грн. Загальногосподарські витрати підприємства становлять 130 тис. грн. Витрати, пов'язані зі збутом продукції - 95 тис. грн. Доходи від участі в капіталі - 43 тис. грн.

Задача 2. Туристичне підприємство «Чарівна валіза» проводить свою торговельну діяльність на ринку України. Прибуток за звітний період становить 135 тис. грн., а обсяг продажу становить 197 тис. грн.. Визначить рентабельність продажів фірми «Чарівна валіза».

Задача 3. Туристичний оператор спеціалізується на реалізації трьох видів турів А, Б та В. Виручка від реалізації усіх турів становить 390,0 тис. грн. і розподіляється по турах таким чином: А – 140,0 тис. грн., Б – 180,0 тис. грн., В – 120,0 тис. грн. Нормативні непрямі витрати становлять 57,0 тис. грн. і розподіляються по турах пропорційно до витрат праці на їх розробку: тур А – 0,2 год./тур.; тур Б – 0,5 год. /тур.; тур В – 1,0 год. /тур. Фактичні непрямі витрати становлять 60,0 тис. грн. Прямі витрати у розрізі турів становлять: тур А – 79,5 тис. грн., тур Б – 57,9 тис. грн., тур В – 70,0 тис. грн. Необхідно оцінити рентабельність окремих видів турпродукту та обґрунтувати вибір найбільш рентабельних з них.

Задача 4. На підставі наведеної вихідної інформації (табл. 7) і відповідних економічних розрахунків визначити за кожний рік основні показники фінансових результатів діяльності

підприємства: чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); валовий прибуток (збиток), прибуток (збиток) від операційної діяльності, чистий фінансовий результат (прибуток, збиток).

Таблиця 7 Вихідні дані для розрахунку фінансових результатів діяльності підприємства, тис.грн.

Показники	2020 р.	2021 р.
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	18053,2	18191,7
2. Собівартість реалізованої продукції	14800,4	15528,1
3. Інші операційні доходи	1910,3	3271,1
4. Адміністративні витрати	1807,1	2088,5
5. Витрати на збут	248,8	489,7
6. Фінансові доходи	-	-
7. Фінансові витрати	-	9,7
8. Інші доходи	420,2	516,4
9. Інші фінансові витрати	141,4	236,5

Задача 5. Проаналізуйте показники рентабельності підприємства за даними таблиці 8.

Таблиця 8. Аналіз показників рентабельності підприємства

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Зміна 2020 р. до 2019 р.
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	224537,3	226065,4	242208,2	
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	127783	126661,5	126994,5	
Чистий прибуток, тис. грн.	24419	28899	28304	
Сума активів, тис. грн.	132739	132878	138747,5	
Власний капітал, тис. грн.	13988	20108,5	30792	
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн.	69831	72892,5	80839	
Рентабельність активів, %				
Рентабельність власного капіталу, %				
Рентабельність виробництва, %				
Рентабельність продукції, %				

Методичні вказівки:

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: фінансовий результат, прибуток, збиток, чистий прибуток, рентабельність.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Поняття, види та класифікація фінансових результатів діяльності туристичного підприємства. Місце прибутку в системі економічних показників діяльності підприємства. Сутність, види та джерела отримання прибутку в туристичному бізнесі. Механізм формування чистого прибутку туристичного підприємства у взаємозв'язку з основними видами його діяльності.

Показники рентабельності підприємств туристичного бізнесу та фактори, що їх визначають.

Методичні інструменти та послідовність аналізу прибутку туристичного підприємства.

Обґрунтування прибутку на плановий період: завдання та методичний інструментарій.

Резерви зростання прибутку підприємства: поняття, класифікація, методика оцінки.

Використання чистого прибутку туристичного підприємства.

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

Визначення чистого прибутку здійснюється у відповідності із Національним положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»¹. Узагальний алгоритм формування чистого прибутку наведено на рис. 1.

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)
–
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)
=
Валовий: прибуток/збиток
+
Інші операційні доходи
–
Адміністративні витрати   Витрати на збут Інші операційні витрати
=
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток / збиток
+
Дохід від участі в капіталі   Інші фінансові доходи   Інші доходи
–
Фінансові витрати   Втрати від участі в капіталі   Інші витрати
=
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток / збиток
–
Податок на прибуток
=
Чистий фінансовий результат: Прибуток/збиток

Рентабельність реалізованої продукції, ROS, визначається діленням чистого прибутку на нетто виручку від реалізації продукції:

$$R_{\text{реал\_прод}} = \frac{П}{В}$$

де П – валовий прибуток від реалізації продукції;

В – чиста виручка від реалізації продукції.

Рентабельність усього авансованого капіталу або рентабельність активів, ROA.

$$ROA = \frac{ЧП}{A}$$

де ЧП – чистий прибуток за усіма видами діяльності;

де А – середньорічна сума активів (підсумок балансу).

¹ Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

Рентабельність власного капіталу або рентабельність власних коштів, ROE:

$$ROE = \frac{ЧП}{БК},$$

де БК – середня річна сума власних коштів з доходами майбутніх періодів включно.

Семінарське заняття 11-12

Тема 10. Ефективність, конкурентоспроможність та економічна безпека туристичного підприємства

Питання для усного опитування та дискусії

- 10.1. Ефективність діяльності підприємства: сутність та основні характеристики.
- 10.2. Поняття та систематизація показників ефективності діяльності підприємства.
- 10.3. Методичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства.
- 10.4. Оцінка ефективності інвестиційних та інноваційних проектів підприємства.
- 10.5. Напрями підвищення ефективності діяльності підприємства.
- 10.6. Сутність та класифікація ризиків на туристичному підприємстві.
- 10.7. Шляхи та заходи мінімізації ризику на туристичному підприємстві.
- 10.8. Банкрутство підприємства: сутність та форми регулювання на Україні.
- 10.9. Причини банкрутства туристичних підприємств.
- 10.11. Методи діагности банкрутства на підприємстві.
- 10.12. Економічна безпека підприємства, її місце і роль в системі управління підприємством

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Задача 1. Розрахувати ефективність впровадження інвестиційного проекту методом чистої теперішньої (дисконтної) вартості, визначити період окупності проекту. Вихідні дані:

1. Початкові інвестиції (вартість проекту) – 250 тис. грн.
2. Величина грошових потоків по роках, (тис. грн.):
перший рік – 70;
другий рік – 100;
третій рік – 200.
3. Ставка дисконту – 20%.

Задача 2. Розрахувати ефективність впровадження інвестиційних проектів на основі розрахунку чистої теперішньої (дисконтної) вартості, періоду окупності проекту за умови ставки дисконту $r = 10\%$. Прийняти рішення щодо вибору проекту.

Таблиця 9. Розрахунок надходжень

проект	Початкові інвестиції, тис. грн.	Грошові надходження, тис. грн.			
		1-й рік	2-й рік	3-й рік	4-й рік
А	95	20	30	50	60
Б	95	10	30	50	65

Задача 3. Розроблено два інвестиційних проекти, що мають вихідні параметри, наведені в таблиці 10. Ставка дисконтування прийнята на рівні 14%.

А - номер студента у списку

Таблиця 10. Розподіл інвестицій та очікуваних економічних вигід за інвестиційними проектами (тис. грн.)

Показники	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік	6 рік	7 рік
Інвестиції (1 проект)	70*А	70*А	50*А	40*А	-	-	-
Інвестиції (2 проект)	55*А	45*А	40*А	30*А	25*А	20*А	15*А
Грошові потоки (1 проект)	45*А	55*А	60*А	70*А	80*А	95*А	100*А

Грошові потоки (2 проект)	15*А	25*А	40*А	75*А	95*А	120*А	135*А
----------------------------	------	------	------	------	------	-------	-------

Обґрунтувати рішення щодо доцільності реалізації інноваційного проекту, виходячи з показників його ефективності: чистої теперішньої вартості проекту, терміну окупності, індексу доходності.

Задача 4. ТзОВ "Пролісок" 1 червня було визнано банкрутом. Всі майнові права та обов'язки банкрута, а також право розпорядження його майном перейшло до створеної ліквідаційної комісії. Ліквідаційна комісія реалізувала майно ТзОВ на суму 30,5 тис. грн. Заборгованість ТзОВ по державних і місцевих податках склала 10,3 ис.грн. Заборгованість перед працівниками підприємства склала 2,0 тис. грн. Заборгованість перед кредиторами склала 5,0 тис. грн., з яких вимоги кредиторів, забезпечених заставою, склали 2,8 тис. грн. Витрати, пов'язані з впровадженням справи про банкрутство в арбітражному суді та роботою ліквідаційної комісії, склали 1,5 тис. грн.

Необхідно. Задовольнити вимоги кредиторів ТзОВ "Промінь" у визначеній Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" послідовності.

Методичні вказівки:

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: ефект, ефективність, економічна ефективність, показники ефективності, результати, інвестиційні та інноваційні проекти, криза, антикризова діяльність, економічна безпека, рівні економічної безпеки, банкрутство, санація, фінансова санація.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Поняття ефекту як результату діяльності туристичного підприємства, аналітичного показника і критерію оцінки діяльності туристичного підприємства. Види ефекту. Ефективність діяльності підприємства: сутність та основні характеристики. Методичні засади оцінки ефективності діяльності туристичного підприємства. Поняття та систематизація показників ефективності діяльності туристичного підприємства.

Особливості оцінки ефективності основних видів діяльності туристичного підприємства: операційної, інвестиційної та фінансової. Оцінка ефективності інвестиційних та інноваційних проектів туристичного підприємства.

Методи інтегральної оцінки ефективності діяльності туристичного підприємства.

Фактори та принципи підвищення ефективності діяльності підприємств туристичного комплексу. Методичні підходи визначення конкурентоспроможності туристичних підприємств. Напрями підвищення ефективності діяльності туристичного підприємства.

Сутність і фази розгортання кризи. Фактори, що обумовлюють виникнення кризи. Фінансово-економічні передумови та наслідки виникнення ситуації банкрутства. Види банкрутства підприємства. Процедура розгляду та прийняття рішення у справі про банкрутство підприємства. Оцінювання та продаж майна підприємства-банкрута. Черговість задоволення вимог кредиторів у процесі ліквідаційної процедури.

Фінансова санація підприємства. Напрями фінансового оздоровлення суб'єктів господарювання. Система показників економічної безпеки підприємства.

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

У світовій практиці використовуються наступні чотири критерії, побудовані на основі порівняння дисконтованих грошових потоків витрат, необхідних для виконання проекту, і доходів, що передбачається одержати в період експлуатації:

- чистого дисконтованого доходу (прибутку);
- індексу доходності (прибутковості);
- періоду окупності інвестицій у реалізацію проектів;
- внутрішньої норми доходності.

Чиста теперішня вартість проекту - Net Present Value (NPV). Чиста теперішня

вартість проекту - це різниця між величиною грошового потоку, дисконтованого за прийнятної ставки доходності і сумою інвестицій. Для розрахунку NPV проекту необхідно визначити ставку дисконту, використати її для дисконтування потоків витрат та вигід і підсумувати дисконтовані вигоди й витрати (витрати зі знаком мінус). Ставка дисконту являє собою закладену вартість капіталу, тобто прибуток, який міг би бути одержаний при інвестуванні найприбутковіших альтернативних проектів.

Якщо NPV позитивна, то проект можна рекомендувати для фінансування. Якщо NPV дорівнює нулю, то надходжень від проекту вистачить лише для відновлення вкладеного капіталу. Якщо NPV менша нуля - проект не прийметься.

Розрахунок NPV робиться за такими формулами:

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{B_t - C_t}{(1+i)^t},$$

або

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{B_t}{(1+i)^t} - \sum_{t=1}^n \frac{C_t}{(1+i)^t},$$

де B_t - вигоди проекту в рік t ;

C_t - витрати на проект у рік t ;

i - ставка дисконту;

n - тривалість (строк життя) проекту.

Коефіцієнт вигід/витрат (індекс доходності) - Benefit/Cost Ratio (BCR). BCR є відношенням дисконтованих вигід до дисконтованих витрат. Основна формула розрахунку має такий вигляд:

$$BCR = \frac{\sum_{t=1}^n \frac{B_t}{(1+i)^t}}{\sum_{t=1}^n \frac{C_t}{(1+i)^t}}$$

Критерій відбору проектів полягає в тому, щоб вибрати всі незалежні проекти з коефіцієнтами BCR, більшими або рівними одиниці.

Проект (завдання, захід) програми слід продовжити, якщо $ID > 1$.

Термін окупності $T_{ок}$ інвестицій в реалізацію проекту визначається як період для відшкодування первісно започаткованих інвестиційних коштів на основі накопичених чистих реальних грошових потоків, зумовлених реалізацією проекту, тобто:

$$T_{ок} = \sum_{i=0}^T \frac{K_t}{B_t}, \text{ де } \bar{B}_t = \left(\sum_{i=0}^T \frac{B_t}{(1+d)^t} \right) / t$$

де K_t - вартість капітальних і одноразових витрат, тис. грн.

Внутрішня норма рентабельності - Internal Rate of Return (IRR) у літературі зустрічаються й інші назви: внутрішня ставка рентабельності, внутрішня ставка доходу, внутрішня норма прибутковості. Це рівень ставки дисконтування, при якому чиста приведена вартість проекту за його життєвий цикл дорівнює нулю. IRR проекту дорівнює ставці дисконту, при якій сумарні дисконтовані вигоди дорівнюють сумарним дисконтованим витратам, тобто IRR є ставкою дисконту, при якій NPV проекту дорівнює нулю. IRR дорівнює максимальному проценту за позиками, який можна платити за використання необхідних ресурсів, залишаючись при цьому на беззбитковому рівні. Розрахунок IRR проводиться методом послідовних наближень величини NPV до нуля за різних ставок дисконту.

Розрахунки проводяться за формулою:

$$\sum_{t=1}^n \frac{B_t - C_t}{(1+i)^t} = 0$$

1.4. Самостійна робота студентів

Самостійна робота студентів є однією з форм оволодіння матеріалом із навчальної дисципліни «Економіка туризму». Виконання самостійної роботи дозволяє студентам розвивати самостійне мислення, поглиблювати засвоєні теоретичні знання, опанувати практичні навички в галузі екологічного управління.

Студенти виконують письмову роботу та індивідуальну роботу самостійно з одержанням необхідних консультацій від науково-педагогічного працівника протягом семестру.

Самостійна робота із навчальної дисципліни «Економіка туризму» складається з двох окремих завдань: індивідуальне завдання (п.1.5) та підготовка тез доповідей або участь у онлайн-тренінгах за тематикою, пов'язаною з навчальною дисципліною.

Здобувачу вищої освіти за участь у конференції за тематикою, пов'язаною з навчальною дисципліною зараховується 10 балів за самостійну роботу. Максимальний бал (10 балів) отримують роботи, оприлюднені у збірнику тез конференції / інтернет-конференції. Для оцінювання подається бібліографічний опис вже опублікованих тез з вказуванням URL доступу². Зверніть увагу: у мережі Інтернет можна знайти інформацію з анонсами щодо проведення наукових та науково-практичних конференцій, участь у яких є безкоштовною для студентів.

Здобувачу вищої освіти визнаються результати участі у онлайн-тренінгах за тематикою, пов'язаною з навчальною дисципліною, у порядку, визначеному Положенням про організацію освітнього процесу (за умови наявності сертифікату). Кількість зарахованих балів залежить від тематики онлайн курсу. Рекомендовані вебінари розміщені у Google класі «Економіка туризму» (код приєднання gdxbjco).

1.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання передбачаються у формі рефератів-оглядів. Завдання обирається студентом на початку семестру і виконується за ustalеними вимогами.

Форма контролю – перевірка правильності виконання ІНДЗ із врахуванням самостійності, творчості, правильності розрахунків і вмінням захистити результати дослідження. Захист (до 5 хвилин) за темою реферату відбувається під час заліково-екзаменаційної сесії у день проведення консультацій з навчальної дисципліни «Економіка туризму».

Тематики рефератів

1. Світовий досвід використання моделей мотивації трудової діяльності на туристичних підприємствах.
2. Міжнародні системи сертифікації та національні системи якості.
3. Інноваційні заходи підвищення якості та конкурентоспроможності туристичного продукту (туристичної послуги) на туристичних підприємствах (вітчизняний досвід).
4. Інноваційні заходи підвищення якості та конкурентоспроможності туристичного продукту (туристичної послуги) на туристичних підприємствах (зарубіжний досвід).
5. Практика та ефективність санації туристичних підприємств.

---

² Зразок: Арзянцева Д. А., Бондар Т. В. Стратегічні пріоритети ресурсозбереження на підприємствах сфери теплопостачання. Новітні технології сучасного суспільства (НТСС-2017) : науково-практична конференція (м. Чернігів, 1 грудня 2017 р.) : тези доповідей. Чернігів : ЧНТУ, 2017. С.121-124. URL: <https://drive.google.com/file/d/1ywakP1o-W9by1i7UDj3mAPLXIKfNKSzP/view>

6. Тенденції банкрутства туристичних підприємств.
7. Тенденції злиття (приєднання) туристичних підприємств.
8. Кооперування на світовому туристичному ринку.
9. Світовий туристичний ринок: трансформації після пандемії.
10. Зарубіжний досвід використання публічно-приватного партнерства у сфері туризму.
11. Вітчизняний досвід використання публічно-приватного партнерства у сфері туризму.
12. Франчайзингові мережі як інструмент розвитку туристичних підприємств.
13. Тенденції розвитку інтеграційних структур в туризмі.
14. Інновації зеленого туризму.
15. Стимулювання розвитку екологічного/ зеленого туризму. Розвиток цифрових технологій в туризмі.

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі письмового екзамену. Структура екзаменаційного білету включає 2 теоретичні питання, 5 тестових завдань, 1 задача.

1.6.1. Питання для підсумкового контролю

1. Суть і компоненти національної економіки. Місце та соціально-економічне значення туризму в системі національної економіки.
2. Основні поняття та сутність економіки туризму.
3. Структура туристичного бізнесу.
4. Туристичний продукт.
5. Подібність та відмінність бізнесу та підприємництва.
6. Основні способи входження у бізнес: організація нового бізнесу; через систему франчайзингових договірних відносин; придбання фірми, яка вже функціонує.
7. Організаційно-правові форми підприємств туристичного бізнесу.
8. Правові основи організації підприємств туристичного бізнесу.
9. Інфраструктура туристичного ринку
10. Поняття продукції підприємства та її види.
11. Методи вимірювання обсягу продукції туристичного підприємства
12. Товарна політика підприємства і механізм її здійснення.
13. Фактори впливу на обсяги реалізації туристичних послуг туристичного підприємства.
14. Сутність активів туристичного підприємства та їх місце в системі ресурсного забезпечення діяльності.
15. Поняття, склад та класифікація необоротних активів туристичного підприємства.
16. Основні засоби підприємства як складова необоротних активів, їх склад та характеристика. оцінка основних засобів.
17. Амортизація як інструмент відтворення основних засобів та джерело формування фінансових ресурсів: поняття, методи нарахування.
18. Методичні інструменти оцінки стану, руху та ефективності використання основних засобів туристичного підприємства.
19. Нематеріальні активи підприємства: сутність, класифікація, призначення, особливості формування та відтворення.
20. Оборотні активи підприємства: економічна сутність та класифікація.
21. Поняття та особливості кругообороту оборотних активів туристичного підприємства.
22. Запаси як складова ресурсного забезпечення туристичного підприємства.
23. Дебіторська заборгованість підприємства як складова економічних ресурсів

туристичного підприємства.

24. Сутність і класифікація грошових активів туристичного підприємства та їх еквівалентів.

25. Сутність, класифікація та характеристика трудових ресурсів (персоналу) туристичного підприємства.

26. Ефективність використання трудових ресурсів туристичного підприємства.

27. Сутність, структура, форми та системи оплати праці.

28. Тарифна система, її зміст, призначення та використання на підприємстві.

29. Планування потреб туристичного підприємства у трудових ресурсах

30. Фінансові ресурси туристичного підприємства: сутність, склад, класифікація та джерела формування.

31. Капітал як складова ресурсів туристичного підприємства: сутність, класифікація та принципи формування.

32. Власний капітал туристичного підприємства: сутність, склад, класифікація, функції, відмітні особливості.

33. Позиковий капітал туристичного підприємства: сутність, склад, класифікація, функції, відмітні особливості.

34. Кредитування як механізм формування позикового капіталу туристичного підприємства: поняття, принципи, завдання.

35. Вартість і структура капіталу туристичного підприємства.

36. Сутність витрат туристичного підприємства, характеристика поточних та капітальних витрат туристичного підприємства.

37. Класифікація поточних витрат туристичного підприємства.

38. Види та калькулювання собівартості продукції.

39. Кошторис витрат виробництва.

40. Управління поточними витратами туристичного підприємства.

41. Поняття та класифікація доходів туристичного підприємства.

42. Сутність і механізм формування доходів від операційної діяльності туристичного підприємства.

43. Цінова політика туристичного підприємства: сутність та методи розроблення.

44. Управління доходами туристичного підприємства.

45. Поняття та класифікація резервів зростання доходів туристичного підприємства.

46. Поняття, види та класифікація фінансових результатів діяльності туристичного підприємства.

47. Поняття, види, функції прибутку туристичного підприємства.

48. Механізм формування чистого прибутку підприємства у взаємозв'язку з основними видами його діяльності.

49. Показники рентабельності туристичного підприємства та фактори, що їх визначають.

50. Обґрунтування прибутку на плановий період: завдання та методичний інструментарій.

51. Аналіз беззбитковості «Витрати—випуск—прибуток».

52. Ефективність діяльності туристичного підприємства: сутність та основні характеристики. Поняття та види ефекту.

53. Методичні засади оцінки ефективності діяльності туристичного підприємства.

54. Оцінка ефективності інвестиційних та інноваційних проектів туристичного підприємства.

55. Поняття, критерії, напрямки та методи оцінки конкурентоспроможності туристичного підприємства.

56. Напрями підвищення ефективності діяльності туристичного підприємства.

57. Банкрутство туристичного підприємства як результат розвитку кризових явищ в його діяльності.

58. Методичні підходи до визначення ймовірності кризи на підприємстві.
 59. Поняття, цілі та форми санації. Класифікація санаційних заходів.
 60. Поняття економічної безпеки туристичних підприємств, система показників оцінювання рівня його рівня.

1.6.2. Приклад екзаменаційного білету

1. Сутність активів туристичного підприємства та їх місце в системі ресурсного забезпечення діяльності.
2. Оцінка ефективності інвестиційних та інноваційних проектів туристичного підприємства.
3. Тестові завдання.

1. Асортимент продукції – це:

- а) перелік виробів за назвами, сортами, профілями у заданій кількості;
- б) склад і співвідношення виробів у загальному обсязі;
- в) перелік видів продукції, що виробляється;
- г) правильної відповіді немає.

2. Точка безбитковості відображає:

- а) величину обсягу продукції, при якій продуктивність ресурсів є максимальною;
- б) обсяг продукції, при якому витрати є мінімальними;
- в) співвідношення між постійними і змінними витратами;
- г) величину обсягу продукції, понад який підприємство одержуватиме прибутки.

.....

4. Задача. Розглянути доцільність використання різних методів нарахування амортизації квадроцикла початковою вартістю 280 тис. грн. Нормативний термін служби – 5 років. Ліквідаційна вартість устаткування після його експлуатації за попередньою оцінкою може скласти 5000 грн. Розрахунки оформити в табл.1.

Таблиця 1. Порівняльна характеристика методів нарахування амортизації виробничого устаткування

Рік	Річна норма амортизації	Амортизаційні відрахування	Накопичена амортизація	Залишкова вартість
Кумулятивний метод				
1				
2				
3				
4				
5				
Метод прискореного зменшення залишкової вартості				
1				
2				
3				
4				
5				

2. Схема нарахування балів

2.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

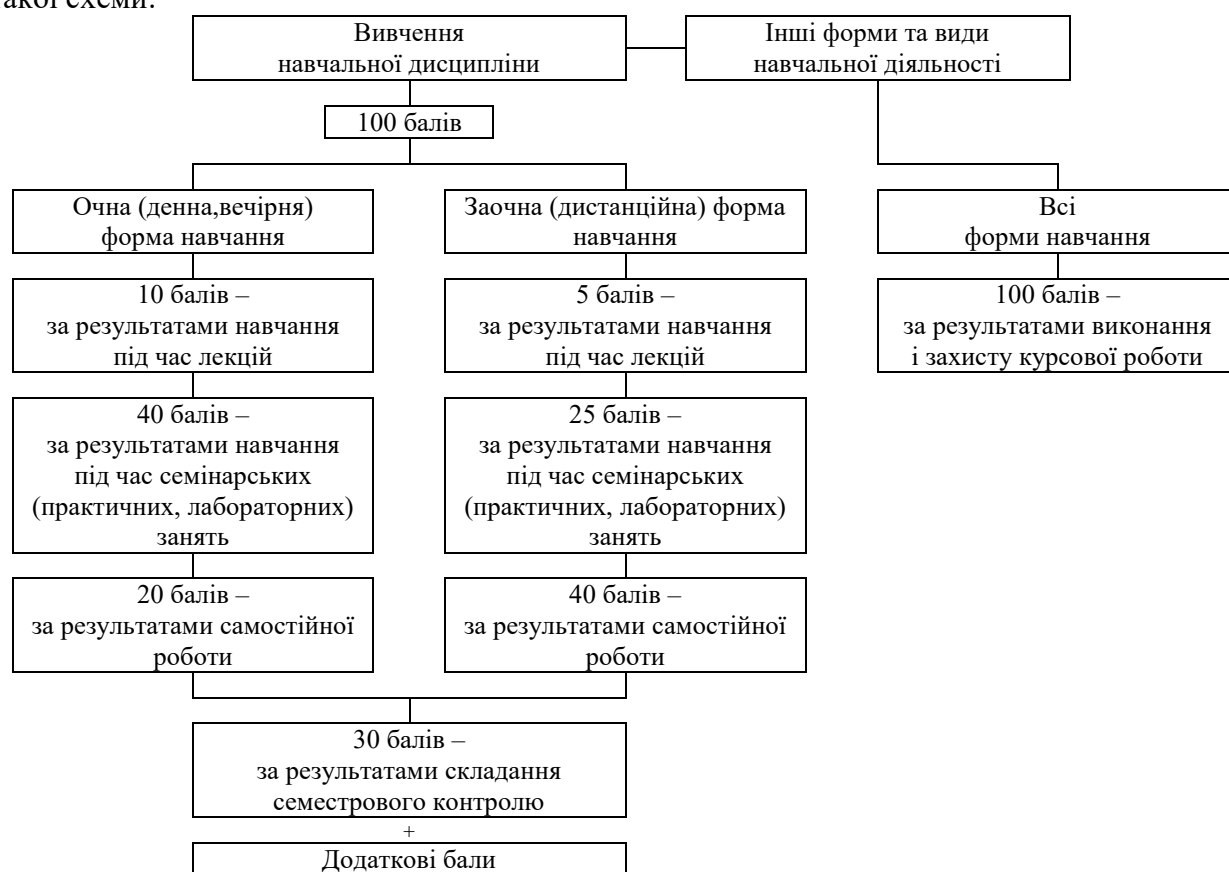

Рис. 2.1. Схема нарахування балів студентам за результатами навчання

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни «Економіка туризму», обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права.

З навчальної дисципліни «Економіка туризму» передбачено проведення 12 лекційних занять за денною формою навчання.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій											
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.	Денна	12	0,8	0,9	0,8	0,8	0,9	0,8	0,8	0,9	0,8	0,8	0,9	0,8

2.3. З навчальної дисципліни «Економіка туризму» передбачено проведення 12 семінарських занять за денною формою навчання.

За результатами семінарського (практичного, лабораторного) заняття кожному студенту до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

Критерії поточного оцінювання знань студентів наведені у п. 4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права (затвердженого 29 травня 2017 року, протокол № 14).

2.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за

самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань, наведено в наступній таблиці:

Розподіл балів за самостійну роботу з навчальної дисципліни «Економіка туризму»

№ з/п	Завдання	Усього балів
1.	Максимальна кіль-кість балів за індивідуальне завдання	10
2.	Підготовка тез доповідей за тематикою, пов'язаною з навчальною дисципліною	10
3.	Участь у онлайн-тренінгах (за умови наявності сертифікату).	Кількість зарахованих балів залежить від тематики онлайн курсу
	Усього балів	20

2.5. За семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового заліку з навчальної дисципліни «Економіка туризму», студент денної форми навчання може максимально одержати 30 балів. Шкала визначення кількості балів та критерії оцінювання знань студентів за результатами семестрового контролю, подана у табл. 4.8 Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права.

Перерозподіл балів, в межах максимально можливого одержання їх кількості за надані студентами відповіді в письмовій формі на завдання екзаменаційного білета, наведено в таблиці

№ з/п	Алгоритм нарахування балів	Номер питань екзаменаційного білета				Разом балів
		1	2	3	4	
1.	Максимальна кількість балів за відповідь на питання білету	8	8	5	9	30,0
	Усього балів	8	8	5	9	30,0

3. Рекомендовані джерела

Тема 1

1. Брич. В. Я. Організація туризму: підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. В. Я. Брича. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 448 с.
2. Городня Т.А., Щербак А.Ф. Економіка туризму: теорія і практика: навч. посіб. Київ : Кондор-Видавництво, 2012. 436 с.
3. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2007. 224 с.
4. Економіка туризму: теорія та практика: підруч. / Мальська М.П. Рутинський М.Й., Білоус С.В., Мандюк Н.Л. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 544 с.
5. Економіка туризму: теорія та практика: підручник / М. П. Мальська, М. Й. Рутинський, С. В. Білоус, Н. Л. Мандюк . Київ : Центр учбової літератури, 2014. 539 с.
6. Левицька І. В., Климчук А. О., Басюк Д. І., Тарасюк Г. М., Москвічова О. С. Економіка туризму: Навчальний посібник. Житомир: Державний університет “Житомирська політехніка”, 2020. 488 с.
7. Мальська М.П., Худо В.В. Туристичний бізнес: теорія та практика: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 424 с.
8. Ткаченко Т.І., Гаврилюк С.П. Економіка готельного господарства і туризму: навч. посібник. Київ : КНТЕУ, 2010. 179 с.
9. Любіцева О.О., Панкова Є. В., Стафійчук В. І. Туристичні ресурси України: навч. посіб. К. : Альтерпрес, 2017. 369 с.

Тема 2

1. Брич. В. Я. Організація туризму: підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. В. Я. Брича. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 448 с.
2. Бугіль С.Я. Економіка туристичного підприємства: конспект лекцій. Львів : ЛНАУ, 2019. 106 с.
3. Власова Н.О., Краснокрутська Н.С. Економіка ресторанного господарства. Харків, Світ книг, 2015. 389 с.
4. Городня Т.А., Щербак А.Ф. Економіка туризму: теорія і практика: навч. посіб. Київ : Кондор-Видавництво, 2012. 436 с.
5. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
6. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2007. 224 с.
7. Економіка туризму: теорія та практика: підруч. / Мальська М.П. Рутинський М.Й., Білоус С.В., Мандюк Н.Л. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 544 с.
8. Економіка туризму: теорія та практика: підручник / М. П. Мальська, М. Й. Рутинський, С. В. Білоус, Н. Л. Мандюк . Київ : Центр учбової літератури, 2014 . 539 с.
9. Козловський Є. В. Правове регулювання туристичної діяльності: навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2016. 272 с.
10. Левицька І. В., Климчук А. О., Басюк Д. І., Тарасюк Г. М., Москвічова О. С. Економіка туризму: Навчальний посібник. Житомир: Державний університет “Житомирська політехніка”, 2020. 488 с.
11. Мальська М.П., Худо В.В. Туристичний бізнес: теорія та практика: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 424 с.
12. Петрович Й. М. Створення і функціонування суб’єктів підприємництва : навч. посіб. К. : Ліра-К, 2015. 256 с.
13. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-ХІІ Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.
14. Ткаченко Т.І., Гаврилюк С.П. Економіка готельного господарства і туризму: навч. посібник. Київ : КНТЕУ, 2010. 179 с.
15. Ніколайчук, О.А. Економіка туристичного підприємства : метод. рек. до вивч. дисц. / О.А. Ніколайчук; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. міжн. екон. та туриз. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2018. 76 с.

Тема 3-9

1. Бугіль С.Я. Економіка туристичного підприємства: конспект лекцій. Львів : ЛНАУ, 2019. 106 с.
2. Гаркуша Н. М. Аналіз господарської діяльності : методичні вказівки у схемах, формулах та таблицях. Харків: ТОВ «Видавництво «Форт», 2018. 109 с.
3. Городня Т.А., Щербак А.Ф. Економіка туризму: теорія і практика: навч. посіб. Київ : Кондор-Видавництво, 2012. 436 с.
4. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2007. 224 с.
5. Економіка туризму: теорія та практика: підруч. / Мальська М.П. Рутинський М.Й., Білоус С.В., Мандюк Н.Л. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 544 с.
6. Економіка туризму: теорія та практика: підручник / М. П. Мальська, М. Й. Рутинський, С. В. Білоус, Н. Л. Мандюк . Київ : Центр учбової літератури, 2014 . 539 с.
7. Іванілов О. С. Економіка підприємства. Підручник. Рекомендовано МОН України. 2-ге вид. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 728 с.
8. Левицька І. В., Климчук А. О., Басюк Д. І., Тарасюк Г. М., Москвічова О. С. Економіка туризму: Навчальний посібник. Житомир: Державний університет “Житомирська політехніка”, 2020. 488 с.
9. Мальська М.П., Худо В.В. Туристичний бізнес: теорія та практика: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 424 с.

10. Ткаченко Т.І., Гаврилюк С.П. Економіка готельного господарства і туризму: навч. посібник. Київ : КНТЕУ, 2010. 179 с.

11. Ніколайчук, О.А. Економіка туристичного підприємства : метод. рек. до вивч. дисц. / О.А. Ніколайчук; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. міжн. екон. та туриз. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2018. 76 с.

12. Нохріна Л. А. Конспект лекцій з дисципліни «Економіка та ціноутворення на підприємствах туристичної індустрії» (для студентів 4 курсу денної і заочної форм навчання напрямів підготовки 6.030601 «Менеджмент», 6.140101 «Готельно-ресторанна справа», 6.140103 «Туризм») / Л. А. Нохріна, С. А. Александрова, С. О. Погасій; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2015. 111 с.

Тема 10

1. Бугіль С.Я. Економіка туристичного підприємства: конспект лекцій. Львів : ЛНАУ, 2019. 106 с.

2. Економіка туризму: теорія та практика: підруч. / Мальська М.П. Рутинський М.Й., Білоус С.В., Мандюк Н.Л. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 544 с.

3. Економіка туризму: теорія та практика : підручник / М. П. Мальська, М. Й. Рутинський, С. В. Білоус, Н. Л. Мандюк. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 539 с.

4. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>.

5. Методичні рекомендації з розроблення інвестиційного проекту, для реалізації якого може надаватися державна підтримка : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 13.11.2012 р. № 1279. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME121379.html.

6. Ніколайчук, О.А. Економіка туристичного підприємства : метод. рек. до вивч. дисц. / О.А. Ніколайчук; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. міжн. екон. та туриз. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2018. 76 с.

7. Проектний аналіз: навчальний посібник / Н.Й. Басюркіна та ін.; за ред. Карпова В.А.. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 324 с.

8. Бізнес-планування та управління проектами: навчальний посібник / П. Г. Ільчук, Р. В. Фещур, А. І. Якимів та ін. ; за ред. П. Г. Ільчука. Львів : Новий Світ - 2000, 2019. 216 с.

9. Організація та управління системою економічної безпеки підприємства: навчально-методичний посібник / З. Б. Живко, О.В. Черевко, Н.В. Зачосова, М. О. Живко, О.Б. Баворовська, В.О. Занора; за ред. З.Б. Живко. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 120 с.

10. Проектний аналіз: навч. посібник / Р. Шевченко-Перепьолкіна, Н. Барсюкіна, С. Горбаченко; за редакцією В. Карпова. К.: Кондор, 2019. 324 с.

11. Чевганова В. Я. Проектний аналіз.: навч. посіб. / В. Я. Чевганова, В. В. Биба, А. С. Скрильник. К. : «Центр учбової літератури», 2017. 258 с.

12. Яковлев А. І. Проектний аналіз : підруч. для ВНЗ за напрямом «Економіка підприємства» / А. І. Яковлев; Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків : НТУ «ХПІ», 2015. 339 с.

4. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Всесвітня рада з туризму та подорожей. URL : <https://www.wttc.org/>

2. Всесвітня туристична організація. URL : <http://www2.unwto.org/>

3. Європейська туристична комісія. URL : <https://etc-corporate.org/>

4. Недержавна туристична організація у Великій Британії (ABTA – The Travel Association). URL : <https://www.abta.com/>

5. Американське товариство туристичних агентств (American Society of Travel Agents, ASTA). URL : <https://www.asta.org/>

6. Німецька асоціація туризму (DTV-Deutscher Tourismusverband). URL:

<https://www.deutschertourismusverband.de/>

7. Японська асоціація туристичних агентств (JTA). URL: <https://www.mlit.go.jp/kankocho/en/about/index.html>

8. Асоціація турецьких туристичних агентств «TÜRSAB». URL: <https://www.tursab.org.tr/>

9. Туристична асоціація України. URL : <http://www.tau.org.ua/>

10. Українська Асоціація туристичних агенцій. URL : <https://uata.com.ua/>

11. Асоціація лідерів турбізнесу України (АЛТУ). URL : <http://altu.com.ua/Altu/About/>

12. Асоціація ділового туризму України. URL : <http://btaukraine.com>

13. Асоціація індустрії гостинності України. URL : <http://aigu.org.ua/>

14. Всеукраїнська професійна спілка працівників туристичної галузі, санаторнокурортної сфери та готельного господарства. URL : <http://uttu.org.ua/>

15. Громадська організація «Українська асоціація активного та екологічного туризму». URL : <https://uaeta.org/>

16. Громадська спілка «Всеукраїнська асоціація гідів». URL : <https://uaguides.com/>

17. Громадська спілка «Асоціація сприяння розвитку гастрономічного та винного туризму в Україні». URL : <http://agvt.nuft.edu.ua/pro-nas/zagalna-informatsiya/>

18. Спілка сільського зеленого туризму України. URL: <https://www.greentour.com.ua/history>

19. Українська асоціація медичного туризму. URL : <https://uamt.com.ua/UA/>

20. Всеукраїнська федерація роботодавців у сфері туризму України. URL: <http://www.frtu.org.ua/>

21. Матеріали інтернет-сторінки Євростату. URL: <http://ec.europa.eu>.

22. Наукометрична база даних Web of Science. URL: <https://www.webofscience.com>.

23. Public Data. URL: <https://www.google.com.ua/publicdata/directory>.

24. Knoema. World Data Atlas. URL: <https://knoema.com/atlas/topics/Economy>.

ОНОВЛЕНО:

Доцентка кафедри менеджменту, фінансів,
банківської справи та страхування, кандидатка
економічних наук
23 серпня 2022 року

_____ Дар'я АРЗЯНЦЕВА

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри менеджменту, фінансів,
банківської справи та страхування
23 серпня 2022 року, протокол № 1.

Завідувачка кафедри,
кандидатка економічних наук, доцентка
23 серпня 2022 року

_____ Наталія ЗАХАРКЕВИЧ